

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

HUDOBNO-DRAMATICKÉ ČINNOSTI V MATERSKEJ ŠKOLE

Janette Gubricová

Oľga Pappová

2014

Autori: Janette Gubicová, Oľga Pappová

Názov: Hudobno-dramatické činnosti v materskej škole

Recenzentky: Zuzana Geršicová, Dana Kollárová

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum

Rok vydania: 2014

ISBN: 978-80-565-0024-8

OBSAH

Úvod	4
1 Hudobno-dramatické činnosti v materskej škole	5
2 Krátkodobé formy hudobno-dramatických činností v MŠ.....	7
2.1 Základné hudobné činnosti a ich uplatnenie v rámci hudobno-dramatických cvičení.....	8
2.1.1 Rytmické činnosti	8
2.1.2 Vokálne činnosti	13
2.1.3 Inštrumentálne činnosti.....	20
2.1.4 Receptívne činnosti	24
2.1.5 Hudobno-pohybové činnosti.....	27
2.2 Metódy dramatickej výchovy a ich uplatnenie v hudobno-dramatických činnostiach	33
2.2.1 Etuda	33
2.2.2 Rolové hry.....	34
2.2.3 Improvizácie	35
3 Hudobno-dramatické projekty ako jedna z dlhodobejších foriem hudobno-dramatických činností v MŠ	39
3.1 Metodika práce s hudobno-dramatickými projektmi.....	39
3.2 Hudobno-dramatický projekt Pod hríbom	43
3.3 Hudobno-dramatický projekt Mechúrik-Koščúrik s kamarátmi	49
3.4 Hudobno-dramatický projekt O vtáčikoch v zime	66
3.5 Hudobno-dramatický projekt Indiáni	71
3.6 Hudobno-dramatický projekt Šípková Ruženka.....	75
Záver.....	81
Použitá a odporúčaná literatúra	82

Úvod

Hudobno-dramatické projekty patria v materských školách (ale aj v základných školách, školských kluboch detí a iných zariadeniach) k obľúbeným činnostiam. Často sa využívajú v rámci hudobných alebo literárno-dramatických didaktických aktivít, nezriedka aj s presahom do ďalších (nasledujúcich) aktivít, prípadne aj do viacdenných projektov. Stretávame sa aj so situáciou, keď sa úspešné hudobno-dramatické projekty stávajú podkladom pre vznik detských pásem, predstavení a muzikálov. Umožňuje to skutočnosť, že hudobno-dramatické projekty sú pre deti atraktívne spojením hudby, spevu, pohybu, obrazu, priestoru a ďalších prvkov, ktoré sú same osebe pre deti zaujímavé. Hudobno-dramatické projekty môžu predstavovať výborný prvok pri pestovaní kladného vzťahu dieťaťa k umeniu, k hudbe, ako aj vhodný nástroj osobnostného a sociálneho rozvoja detí predškolského veku.

Zámerom autoriek publikácie je načrtnúť možnosti prepojenia hudobného a dramatického umenia v dimenziách materskej školy, prezentovať postup pri tvorbe hudobno-dramatického projektu a v neposlednom rade priblížiť možno aj niektoré menej tradičné formy hudobných a dramatických činností, ktoré sa dajú úspešne využiť pri výstavbe hudobno-dramatického projektu.

Obsahom publikácie je vymedzenie základných hudobno-dramatických činností, ich charakteristika a konkrétne praktické ukážky. Súčasťou publikácie je aj náčrt základných dramatických činností a návrh ich uplatnenia v hudobno-dramatických projektoch. Publikácia obsahuje návrh 5 hudobno-dramatických projektov, ktoré ponúkajú rôznorodé hudobno-dramatické aktivity integrované do základných tém.

Napriek snahe autoriek o čo najkomplexnejšie poňatie problematiky si autorky uvedomujú nevyčerpatelnosť témy. Fenomén ľudskej osobnosti – tvorivosť – v teórii, ale najmä v praxi prináša a veríme, že aj v budúcnosti prinesie ďalšie nové typy aktivít a námetov.

Veríme však, že predložená publikácia naplní zámer autoriek a bude predstavovať inšpiráciu pre učiteľky v praxi materských škôl.

1 Hudobno-dramatické činnosti v materskej škole

V živote detí predškolského veku zohráva hudba významnú úlohu. Deti od narodenia reagujú na zvukové podnety, uprednostňujú hračky, ktoré vydávajú zvuky, neskôr rady tancujú a spievajú. Hudba obklopuje deti a sprevádza ich na každom kroku. Pôsobí na city deti, obohacuje ich predstavy, rozširuje obrazotvornosť, posilňuje medziľudské vzťahy a vedie deti k objavovaniu estetických kvalít v ich okolí. (Kodejška, 2005)

Zmeny v spoločnosti, materiálne a konzumne zameraný súčasný život však vedie k zmenám v štruktúre hudobných záujmov a kontaktov ľudí s hudbou. Oslabuje sa hudobná výchova v rodine a dieťa sa čoraz menej stretáva s umelecky hodnotnou hudbou. V materských školách sa často stretávame s deťmi hudobne nerozvinutými. Predprimárna hudobná výchova musí na tieto zmeny reagovať a vytvárať pre deti kvalitné hudobné aktivity.

Na tieto zmeny sa snaží reagovať aj umelecké vzdelávanie, v ktorom sa ako prvoradé úlohy považuje rozvíjanie kreatívneho myslenia, emocionálnej inteligencie, budovanie hodnotového systému dieťaťa a jeho vkusovej orientácie, usmerňovanie dieťaťa k vyšším duchovným hodnotám, zohľadňovanie nových trendov vo vývoji umení a rozširovanie obzoru dieťaťa. (Čunderlíková, Hatrík, 2012)

Jednou z ciest, ako tieto úlohy splniť, je práve aplikácia hudobno-dramatických činností do predprimárneho hudobného vzdelávania. Hudobno-dramatické činnosti nadobúdajú stále väčší význam aj v predškolskej výchove v dôsledku komplexného pohľadu na dieťa a aj v súvislosti so snahami o integratívnu hudobnú výchovu. Prečo práve hudobno-dramatické činnosti sú prínosom v predprimárnom vzdelávaní detí predškolského veku? Svojou komplexnosťou pomáhajú:

- podchytiť záujem detí o hudbu a hudobné činnosti,
- v systematickom rozvoji hudobnosti, teda pri vytváraní schopností, zručností a návykov potrebných na vnímanie, prežívanie a chápanie umenia, pri získavaní predpokladov na vlastnú hudobno-estetickú činnosť a v postupnom osvojovaní si súboru základných hodnôt ľudovej a umelej hudobnej tvorby,
- podporujú obohacovanie detského poznania, kultivujú citové, estetické a morálne kvality detí.

Môžeme povedať, že hudobno-dramatické činnosti sú v predprimárnej hudobnej výchove novým pojmom (napriek tomu, že aktivity ako také sa v praxi využívali, pozn. autoriek). Svedčí o tom aj členenie hudobných činností, ktoré sa donedávna využívalo v odbornej literatúre predprimárneho vzdelávania (porovnaj Guziová a kol., 1999, Kopinová et al, 2003). Tieto činnosti sa do slovenského hudobného vzdelávania dostali zásluhou B. Felixa.

Felix (2002, s. 26) definuje hudobno-dramatické činnosti nasledovne: „... *činnosti, v ktorých sa integrujú všetky hudobné prejavy so slovnými, výtvarnými a pohybovými prejavmi v intenciách etickej výchovy prostredníctvom tvorivej dramatiky a zážitkového učenia.*“ Chápe ich ako nadstavbu, syntézu, ako príležitosť na opätovné spojenie toho, čo bolo v detskom svete vždy jednotné.

Ako vyplýva z uvedenej definície, hudobno-dramatické činnosti môžu spájať veľa foriem. Zahŕňajú v sebe receptívne i tvorivé činnosti. V praxi sa môžeme stretnúť s rôznymi hudobno-dramatickými cvičeniami, ktoré majú krátkodobý charakter. Je možné ich využiť v rámci edukačných aktivít hudobnej alebo dramatickej výchovy, ale môžu byť obsahom aj iných organizačných foriem realizovaných v priebehu dňa. K najčastejšie využívaným hudobno-dramatickým aktivitám krátkodobého charakteru môžeme zaradiť rôzne hudobno-dramatické cvičenia zamerané na rozvoj rytmu, ktoré spájame s pohybovým a dramatickým vyjadrením určitej predstavy, vokálne činnosti spojené s dramatizáciou piesne, rôzne perцепčné a inštrumentálne cvičenia, pri ktorých deti pohybom vyjadrujú pocity z prežívania, hudobno-pohybové hry, rolové hry, etudy a improvizácie, v ktorých sa spájajú hudobné a dramatické prvky alebo jednoduché hudobno-dramatické hry. Pre úplnosť je však potrebné upozorniť, že uvedené aktivity sa v materskej škole bežne využívajú aj izolovane, t. j. bez vzájomnej integrácie.

Hudobno-dramatické činnosti však môžu mať aj dlhodobejší charakter. K najčastejším formám patria hudobno-dramatické projekty. Sú zvyčajne viazané na jednu tému (spravidla rozprávku, príbeh), alebo sú zamerané na niektorú z hudobno-dramatických činností (napr. na rozvoj rytmu, vokálne činnosti, spojenie hudby s pohybom a pod.), ktorá je následne akýmsi východiskom (spúšťačom) ďalších hudobných činností. Ich úpravou a fixáciou môže dôjsť k vzniku detského hudobno-dramatického pásma, divadla alebo aj detského muzikálu. Jednotlivé hudobno-dramatické formy prispievajú nielen k rozvoju hudobnosti detí, ale svojím charakterom a zameraním podporujú celkový osobnostný a sociálny rozvoj detí.

2 Krátkodobé formy hudobno-dramatických činností v MŠ

Felix (Langsteinová, Felix, 2002) vymedzuje hudobno-dramatické činnosti ako činnosti, v ktorých sa integrujú všetky hudobné prejavy so slovnými, výtvarnými a pohybovými prejavmi v intenciách etickej výchovy prostredníctvom tvorivej dramatiky a zážitkového učenia.

Jednotlivé formy sa môžu realizovať integráciou hudby do príbehu alebo rozprávky za aktívnej participácie detí, ale aj, ako ich opisuje Felix (In Langsteinová, Felix, 2003), formou krátkych hudobno-dramatických cvičení, etud, hier, projektov a hudobného divadla.

Hudobno-dramatické cvičenia môžeme použiť na precvičovanie jednotlivých elementov rytmu, melódie alebo spôsobu hry na tele či na hudobných nástrojoch v dramatickom rámci (*napr. v hudobno-dramatickom celku Mechúrik-Koščúrik s kamarátmi vytvárame melodický motív zvierat vystupujúcich v príbehu. Deti tvoria motív zvieratka, keď dieťa samo predstavuje zvieratko a zároveň samo vytvorí aj motív zvieratka za pomoci ľahko ovládateľných hudobných nástrojov, keď je už súčasťou vandrujúcej skupiny*).

Etudy sú cvičenia s jednoduchým dejovým rámcom, hranie situácií (*napr. v hudobno-dramatickom celku Pod hriбом práca s piesňou Dubák, hra situácie, keď sa chlapec teší, že našiel dubák, keď je unavený z dlhého hľadania hribov*).

Hry, najmä rolové a dramatické, v ktorých sa kombinuje hovorené slovo, pohyb, pieseň, hudobný dialóg a hra na hudobných nástrojoch sa vytvára prostredie (*napr. Hra na mímov, keď si vyberieme nejakú pieseň – Ženilo sa motovidlo, spolu s deťmi určíme postavy, ktoré v nej vystupujú a akým pohybom ich môžeme znázorniť. Deti pohybom vyjadrujú obsah jednotlivých slôh pohybom a mimikou. Nakoniec pieseň spievame na neutrálnu slabiku a pantomímou vyjadrujú obsah piesne*.)

V hrách sa často využíva aj improvizácia, ktorá neskôr môže prejsť do fixácie s možnými odchýlkami v interpretácii. Môže ísť aj o dopracúvanie etúd s následným vznikom hudobno-dramatických pásem či detského divadla.

2.1 Základné hudobné činnosti a ich uplatnenie v rámci hudobno-dramatických cvičení

Jednoduché hudobno-dramatické cvičenia vychádzajú z rytmických, vokálnych, percepčných a pohybových činností. Ich základ tvorí konkrétny hudobný prvok, ktorý je obohatený o prvok dramatiky.

2.1.1 Rytmické činnosti

Rytmické činnosti predstavujú jednu zo základných a východiskových činností v rámci hudobno-dramatických činností. Objavujú sa v hrách detí od útleho detstva a pomerne dlhú dobu v období detstva patria k najfrekvencovanejším činnostiam.

Krátke rytmické útvary predstavujú jednu z prvých foriem komunikácie matky s dieťaťom. Azda každý z nás si spomenie na riekanky Ťap, ťap, ťapušky..., Hojda, hojda, hojda... a mnohé iné, ktorými sa nám najbližší v útlom detstve prihovárali. Pre túto skupinu krátkych literárnych útvarov je spoločným znakom ich spojenie jazyka s pohybom. Skôr než sa budeme zaoberať aplikáciou rytmických činností v hudobno-dramatických celkoch, považujeme za potrebné definovať tieto činnosti a objasniť algoritmus ich zavádzania do predprimárneho hudobného vzdelávania.

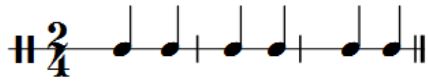
Rytmické činnosti pomáhajú rozvíjať rytmické cítenie detí predškolského veku. Rytmické cítenie rozvíjame prostredníctvom rytmizácie slov a slovných spojení, rytmických hier, rytmizovanej a melodizovanej otázky a odpovedi, rytmizácie a melodizácie riekaniek.

Pri využívaní rytmických činností vychádzame z faktu, že dieťa predškolského veku lepšie cíti metrum (striedanie prízvukných a neprízvukných dôb v časových úsekoch – taktoch) a až potom rytmus (časová postupnosť a členenie hudby, priebeh rôznych časových – dĺžkových hodnôt v časových úsekoch – taktoch). Pri reprodukcii rytmu mu pomáha to, ak je rytmus spojený aj so slovom a s pohybom.

Derevjaniková (2011) uvádza takýto postup rytmizácie slov a slovných spojení:

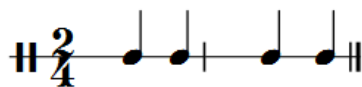
- Začíname rytmizáciou slov v rozsahu jedného taktu, pričom rešpektujeme prirodzený rytmus reči a slov. Najskôr rytmizujeme slová s rovnakým počtom slabík a rovnakou prízvukovou štruktúrou. Vyberáme slová, ktoré sú deťom blízke, môžu to byť postavy, ktoré budú vystupovať v hudobno-dramatickom celku (napr. zaj – ko, jež – ko, líš – ka).

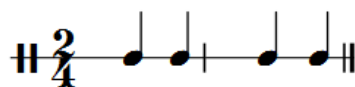

zaj-ko, jež-ko líš-ka

V rámci uvedených cvičení odporúčame využiť pri rytmizácii slov obrázky, ktoré deti najskôr slovne pomenujú, aby sa zjednotil pojem, ktorý potom následne vokálne rytmizujú. Tieto modely rozvíjame ďalšími slovami (napr. vymyslíme postavám mená: jež – ko Dež – ko, zaj – ko Boj – ko a deti následne budú imitovať zvuk, ktorý zvieratka vydávajú), môžeme využiť aj zdobneniny (líš – ka Pi – píš – ka).

jež-ko Dež-ko

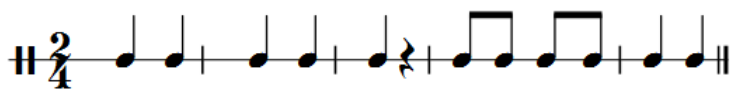

zaj-ko Boj-ko

líš-ka Pi-píš-ka

- Keď deti zvládnu rytmizáciu slov s rovnakým počtom slabík a s rovnakou prízvukovou štruktúrou, môžeme využiť v rytmizácii kombináciu rôznych rytmov (zaj – ko, jež – ko, vlk, ve – ve – rič – ka, líš – ka). Môžeme meniť poradie slov alebo vytvoriť rytmickú štafetu.

zaj-ko, jež-ko, vlk, ve-ve-rič-ka, líš-ka

- V ďalšej fáze pridávame elementárny pohyb (chôdzu, beh), prostriedky hry na tele (tlieskanie, plieskanie, dupanie) alebo hru na ľahkoovládateľné hudobné nástroje. Pri hre na tele (hudobnom nástroji) využívame synchronnú alebo asynchronnú rytmizáciu. Pri synchronnej rytmizácii sú rytmizované slovo a rytmický pohyb zhodné (deti môžeme usmerniť slovne, aby tlieskali tak, ako sa im otvárajú ústa), pri asynchronnej rytmizácii nie sú rytmizované slovo a rytmický pohyb zhodné, sú však metroritmické.

- Aj keď je rytmus najprístupnejší prvok hudobno-vyjadrovacích prostriedkov, neoddeľujeme rytmizáciu od melodizácie. Rytmickú deklamáciu teda striedame s melodizáciou slov a slovných spojení, pri ktorej využívame najmä klesajúcu malú terciu alebo iný melodický motív.

Takto rytmizované a melodizované slová a slovné spojenia môžu byť súčasťou príbehu spájajúceho tieto prejavy s piesňou, skladbičkou, hudobno-pohybovou hrou či ďalšími integrovanými činnosťami. Je to podľa Kopinovej (2003) zároveň spôsob, ktorý plne aktivizuje dieťa, dáva mu možnosť spontánne sa uplatniť, je príťažlivý a tvorivý zároveň.

V hudobno-dramatických celkoch môžeme využívať aj rytmické hry, ktoré sú založené na rytmickom dialógu medzi učiteľkou a deťmi alebo medzi deťmi (postavami príbehu) navzájom. Veľmi vhodnou je rytmizovaná otázka a odpoveď, ktorá je založená na tvorivej odpovedi. Týmto typom hier môžeme nahradiť reč rozprávača v dramatizovanom príbehu, opísať a charakterizovať postavy, ktoré v ňom vystupujú, opísať prostredie, v ktorom sa príbeh odohráva. Formu rytmizovaných a melodizovaných otázok a odpovedí môžu mať aj niektoré dialógy medzi postavami. Musíme však dodržiavať nasledovnú zásadu: rytmický či rytmicko-melodický prúd má byť pri striedaní detí plynulý, bez prestávok a zmeny tempa. Ak pri individuálnom nadväzovaní dieťa zaváha, prípadne zmení hlasovú polohu, môže vstúpiť do hudobného prúdu učiteľ a hra znovu pokračuje. Ak sa učiteľ rozhodne využiť tento typ hier v hudobno-dramatickom celku, mal by sa na ich využitie poriadne pripraviť, premyslieť si motiváciu, pripraviť názorné pomôcky a pripraviť si najmä vhodné otázky (slová), aby motívy mali vnútornú logiku. Aj takouto dôslednou prípravou sa dosiahne to, že sled rytmického prúdu nebude prerušený z učiteľovej strany.

Hudobno-dramatické celky môžeme popretkávať aj rytmizovanými a melodizovanými riekankami, hádankami, prísloviami a porekadlami. Vyberáme materiál z oblasti ľudovej slovesnosti, ale aj umelé detské veršičky, ktoré tematicky súvisia s dejom, prípadne s postavami, ktoré vystupujú v hudobno-dramatickom celku. Tieto texty by mali byť aj zaujímavé a ponúkajúce možnosti pre ich ďalšie jazykové a hudobné dotvorenie. Pri ich výbere rešpektujeme zásadu primeranosti, preto pre mladšie deti vyberáme jednoduchšie texty s jednoduchším rytmickým pôdorysom, pre staršie deti môžeme vyberať už ťažšie texty, ktoré obsahujú aj rytmické kontrasty a zmeny. Uvedené aktivity môžu slúžiť aj ako výborný prostriedok podpory správnej artikulácie a kultivácie reči.

Skôr ako budeme s deťmi tieto texty dotvárať, musíme ju deti naučiť. Text, ktorý chceme zakomponovať do hudobno-dramatického celku, môžeme naučiť deti aj vopred v predchádzajúcej edukačnej aktivite. Edukačná aktivita, počas ktorej si deti osvojujú riekanku, by mala mať nasledovnú štruktúru:

- motivácia,
- vzorový prednes riekanky učiteľkou,
- krátky rozhovor o riekanke,
- samotné osvojovanie riekanky deťmi
- ďalšia práca s riekankou.

V rozhovore o riekanke deťom vysvetliť nárečové a nelogické slová, ktoré ľudové riekanky často obsahujú. Riekanku učíme imitačnou metódou. Mladšie deti učíme riekanku tak, že sa pridávajú k učiteľkinmu prednesu. Ak je riekanka výrazne rytmizovaná, učiteľka ju aj reprodukuje výrazne rytmicky. Riekanku opakuje znova a pri každom opakovaní prednes niečím ozvláštni, napríklad zmenou tempa, farby výslovnosti, zmenou výrazu tváre, alebo u starších detí aj zmenou situácie, v ktorej danú riekanku deti hovoria. Deti môžu riekanku šepkať ako uspávanku, alebo ju môžu povedať, ako keď sa ponáhľajú na vlak, alebo ako robot. Staršie deti už môžeme riekanku učiť po jednotlivých veršoch, významových celkoch. Naučené časti riekanky potom spojíme do celku. Deti majú často pri prednese tendenciu zrýchľovať, preto je vhodné, ak učiteľka podporuje udržiavanie tempa hrou metra na rytmickom hudobnom nástroji.

Pri osvojovaní riekaniek sa ako vhodné javí stimulovanie predstavivosti. Deti si najmä počas motivačného rozhovoru (ale aj v priebehu riadiaceho rozhovoru pri opakovaní riekanky) môžu vytvárať predstavu o tom, aký bol zajac, líška, vrabček a pod. Práve podpora predstáv môže predstavovať impulzy pre ďalšie rytmické činnosti.

Po osvojení textu riekanky potom vokálnu rytmizáciu riekanky môžeme doplniť deklamáciou riekanky so zmeneným tempom, farbou, dynamikou. Môžeme ju ozvláštniť vytvorením rytmického ostináta (opakujúcej sa rytmickej figúry), ktoré využijeme ako rytmický sprievod k riekanke, hrou na tele, hrou na rytmických hudobných nástrojoch, elementárnym pohybom,

môžeme ju aj melodizovať. Takto osvojenú riekanku potom môžeme zakomponovať do hudobno-dramatického celku.

Ukážka rytmizovanej básne Hríb (Jozef Pavlovič)

Hríb

Text: Jozef

Pavlovič

Kva - pi, kva - pi, kva - pi, kva - pi, mňa daž - di - ček ne - pre - kva - pi.

Kva - pi, kva - pi, kva - pi, kva - pi, kva - pi, kva - pi, kva - pi, kva - pi,

Daž - dik le - je, daž - dik le - je,

Ššš ššš ššš ššš

3

Nech sa le - je daž - di - ček, ja mám no - vý dažd - ni - ček.

kva - pi, kva - pi, kva - pi, kva - pi, kva - pi, kva - pi, kva - pi, kva - pi.

daž - dik le - je, daž - dik le - je.

ššš ššš ššš ššš

V ukážke rytmizovanej básne Jozefa Pavloviča uvádzame v ďalších notových osnovách príklady na rytmické ostinató. Ostinátne motívy môžeme vyberať z textu riekanky (básne) tak, aby neimitovali rytmus prvého hlasu, ale aby ho dopĺňali, prípadne k nemu tvorili kontrast. Neodporúčame realizovať všetky hlasy odrazu. U detí predškolského veku odporúčame spojenie vedúceho hlasu (rytmizovaná riekanka, básneň) a jeden sprievodný hlas

(rytmické ostináto). Ďalšie hlasy sme uviedli pre lepšiu predstavu o tvorení ostinátnych motívov a pre inšpiráciu.

2.1.2 Vokálne činnosti

Vokálne činnosti tvoria základ hudobných činností. V nich dieťa nadobúda základy dýchania, držania tela pri speve, základy tvorenia tónu, artikulácie, hlasovej hygieny, rozširuje sa prostredníctvom nich hlasový rozsah detí. Obsahom vokálnych činností v predškolských zariadeniach sú podľa Derevjankovej (2011) dychové rozcvičky (resp. hry s dychom), hlasové cvičenia (hry s hlasom), vokálne dialogické hry, nácvik a spev piesní a riekaniek, rytmizácia a melodizácia riekaniek, vokálna rytmizácia a samotná vokálna intonácia.

Piesne a riekanky si osvojujú deti predškolského veku imitačnou metódou. Touto metódou si teda osvojujú aj piesne, ktoré sú súčasťou hudobno-dramatických celkov, preto považujeme v tejto kapitole za potrebné stručne opísať metodický postup pri osvojovaní piesní, ale aj prípravné cvičenia (dychové, hlasové, rytmické, artikulačné), ktoré sú veľmi dôležité pred každým vokálnym prejavom detí.

Spev, ktorý je považovaný za najprirodzenejší hudobný prejav, často dominuje aj v hudobno-dramatických celkoch, ktoré realizujeme s deťmi predškolského veku. Ak je súčasťou hudobno-dramatického celku spev detí, mala by byť jeho súčasťou aj dychová a hlasová rozcvička. Je veľkým prínosom, ak sa učiteľovi podarí tematicky skĺbiť dychovú a hlasovú rozcvičku s realizovaným hudobno-dramatickým celkom, prípadne ich zakomponovať ako priamu súčasť deja hudobno-dramatického celku. Učiteľ zabezpečuje celú organizáciu hlasovej a dychovej rozcvičky, udáva slovné pokyny (prípadne ich dopĺňa aj využitím dirigentských gest) pre jednotlivé fázy dýchania (nádych, zadržanie dychu a výdych), vopred si premyslí ozvučenie výdychovej fázy dychového cvičenia. Pri deťoch predškolského veku je vždy vhodné spojiť dychové a hlasové cvičenie s predstavou obsahu rozcvičky. Upevní a prehĺbi sa tak motivácia, rozvíja sa predstavivosť detí a zároveň sa zvyšuje efektívnosť dýchania a artikulácie.

Dychové, artikulačné a melodické cvičenia

Pri hlasovej rozcvičke učiteľ vzorovo predvedie melodický model, udáva začiatkový tón, od ktorého budú deti spievať a zjednocuje spievanie hlasového cvičenia (nástup, koniec spevu)

deťmi jasnými slovnými pokynmi alebo pomocou dirigentských gest. Ako hlasový model môžeme využiť motív známej piesne, ktorý spievame na text súvisiaci s dejom hudobno-dramatického celku. Tento motív treba transponovať zo strednej polohy po poltónoch smerom nahor a nadol, pričom rešpektujeme hlasový rozsah detí a rozsah piesne, ktorú sme zakomponovali do scenára hudobno-dramatického celku. Pri rešpektovaní rozsahu piesne by sme daný model mali transponovať o jeden tón vyššie, než je najvyšší tón danej piesne, a o jeden tón nižšie, než je najnižší tón piesne. Samozrejme na tieto tóny počas hlasovej rozcvičky netlačíme, len ich jemne prespievame, najmä ak sú zároveň hraničnými tónmi hlasového rozsahu detí danej vekovej skupiny, s ktorou realizujeme hudobno-dramatický celok. Hlasový rozsah detí by si mal každý učiteľ zmapovať. Derevjaniková (2011) uvádza nasledovné priemerné hlasové rozsahy detí predškolského veku: trojročné dieťa má priemerný hlasový rozsah tercie až kvinty v polohe od $d^1 - a^1$, štvorročné dieťa má priemerný hlasový rozsah septimy v polohe od $c^1 - h^1$, šesťročné má niekedy rozsah oktávy od $c^1 - c^2$.

Detský hlas môžeme rozcvičiť prostredníctvom krátkych, pre deti už známych, rozprávok. Ako vhodnú rozprávku pre zaradenie dychovej a melodickéj rozprávky môžeme zvoliť napríklad slovenskú ľudovú rozprávku Mechúrik-Koščúrik, a to nasledovným spôsobom:

Dychové cvičenie

Deti si sadnú na stoličku. Vyzveme ich, aby nám opísali, ako vyzerá Mechúrik-Koščúrik. Opýtame sa, či by ho vedeli aj napodobniť pohybom. Motiváciu môžeme rozvíjať vytváraním predstavy Mechúrika-Koščúrika, keď bol ešte malý a ako postupne rástol. Uvedené pohybové cvičenie môže poslúžiť ako východisko pre následné dychové cvičenie.

Deti si vystrú chrbát a pokúsia sa vyjadriť Mechúrika-Koščúrika dychom. Najprv bol Mechúrik-Koščúrik malý, tak sa nadýchnu (nosom) iba plytko a pomaly vydýchnu. S postupným „rastom“ Mechúrika-Koščúrika dýchanie prehlbujeme až po dosiahnutie maxima detí. Pre dosiahnutie správnej efektivity dychového cvičenia je potrebné sledovať správnu techniku dýchania detí.

Artikulačné cvičenie

Učiteľka číta rozprávku a deti ju spoločne dotvárajú zvukomalebnými slovami. Vždy, keď zaznie v rozprávke meno zvieratka, majú deti za úlohu zvukomalebne zvieratko napodobniť.

Zvukomalebne napodobnenie hada môže byť v tomto prípade zároveň aj dychovým cvičením, v ktorom rešpektujeme vyššie uvedené odporúčania, ktoré sme uviedli k dychovej rozcvičke.

Ukážka dychovej a artikulačnej rozcvičky zakomponovanej do príbehu

<p><i>Mechúrik-Koščúrik bol sirota. Doma nemal už nikoho a ničoho; pustil sa teda po vandrovke dobrých kamarátov hľadať. Ide, ide – vandruje. Príbehne k nemu myš a volá naňho: „Bože, daj šťastia, Mechúrik-Koščúrik, vezmi ma so sebou!“ „A ktože si ty?“ „Ja som myška-chocholuška.“ „No, pod!“</i></p> <p><i>Idú, idú Mechúrik-Koščúrik s myškou chocholuškou – a vandrujú. Stretne ich žabka: „Bože vám daj šťastia! Ej, vy ste už dvaja a ja ešte sama v svete, vezmiteže ma sebou!“ „A ktože si ty?“ „Ja som žabka-rapotačka.“ „No, pod!“</i></p> <p><i>Idú, idú Mechúrik-Koščúrik, myška-chocholuška a žabka-rapotačka. Stretne ich had: „Bože, daj šťastia! Postojteže, vezmiteže i mňa sebou!“ „A ktože si ty?“ „Ja som had po tráve šmyk!“</i></p>	<p>(pí – pí)</p> <p>(pí – pí)</p> <p>(pí – pí)</p> <p>(kvá – kvá)</p> <p>(kvá – kvá)</p> <p>(pí – pí, kvá – kvá)</p> <p>(ssssssssssssssss)</p> <p>(ssssssssssssssss)</p>
---	--

Melodické cvičenie

Po artikulačnom cvičení môžeme priradiť zvukomalebným slovám melodický motív, dotvárať takto hudobne celý text alebo využiť postavy rozprávky ako motiváciu k hlasovým cvičeniam. Zvukomalebne slová môžeme dotvoriť melodicky nasledovne:

Myška:

pi - pi - pi - pi - pi

Žabka:

kva - ki, kva - ki, kva - ki, kvak

Medveď:

brum - brum - brummm

Túto formu hlasovej rozcvičky môžeme rozvíť aj tým, že vhodne zvolenými otázkami navedieme deti na to, že skôr, ako sa postava z príbehu skamaráti s Mechúrikom-Koščúrikom a jeho kamarátmi, je sama a cíti sa (a teda sa aj zvukovo prejavuje) inak, ako keď ju ostatné postavičky zoberú medzi seba. Deti môžu vytvoriť melodické modely smutných osamotených zvieratiek a potom melodický model šťastného zvieratka medzi kamarátmi. Pri tejto forme rozvitiu hry učiteľ musí dobre poznať skupinu, s ktorou pracuje, a musí vedieť, či takto rozvíť hru a vytvoriť melodický model charakterizujúci osamelú postavu dokážu. Ak iba začína takouto formou pracovať so skupinou detí alebo pracuje s veľmi malými deťmi, je vhodné si pripraviť oba melodické modely a dať deťom na výber. Potom vhodnými otázkami spolu s deťmi vyberú model, ktorý sa hodí pre osamelé zvieratko a ktorý sa hodí na šťastné zvieratko, ktoré si svojich kamarátov našlo.

Inou alternatívou je rozospievanie detí pomocou melodizovanej otázky a odpovede, keď učiteľ po artikulačnom cvičení a zároveň zoznámení sa detí s dejom rozprávky zadáva deťom melodizované a rytmizované otázky týkajúce sa postáv alebo deja rozprávky. Týmto spôsobom nielen rozospieva deti, ale môže si aj overiť, ako deti textu rozprávky porozumeli. Alebo môžeme deti rozospievať pomocou hry Ako sa voláš, keď si deti z vrecúška vylosujú obrázky postavičiek, ktoré vystupujú v rozprávke, a učiteľ sa ich po jednom pýta:

Učiteľova otázka:

A - ko sa vo - láš?

Predpokladaná odpoveď dieťaťa:

Myš - ka Cho - cho - huš - ka

Aby sme rozospievali všetky deti, hru Ako sa voláš striedame s hrou Ako sa volá, v ktorej potom všetky deti pomenujú melodizovanou a rytmizovanou odpoveďou postavu z rozprávky, ktorá sa predtým predstavila. Celá hra – hlasová rozcvička tak získava podobu, v ktorej sa strieda sólový spev so zborovým spevom:

Učiteľova otázka:

A - ko sa vo - lá?

Tutti:

Myš - ka Cho - cho - huš - ka

Takýmto spôsobom sa pýtame aj ostatných detí na to, akú postavu predstavujú a striedame ich sólový spev so spevom tutti. Aj tu platia zásady, ktoré sme o hlasovej rozcvičke písali vyššie, to znamená, že ďalšiu učiteľovu otázku a odpoveď detí transponujeme po poltónoch smerom nahor a nadol, pričom rešpektujeme hlasový rozsah detí, s ktorými tento hudobno-dramatický celok realizujeme. Hru môžeme rozviť aj tým, že deti k odpovedi pridajú aj pohyb a môžu danú postavičku napodobniť aj charakteristickým pohybom.

Po rozcvičení detí môžem pristúpiť ku konkrétnym vokálnym činnostiam. Vybranú pieseň by mal učiteľ analyzovať z hľadiska niekoľkých aspektov. Balcárová (2004) odporúča všímať si pri analýze piesne nasledovné aspekty:

- melodickú a rytmickú štruktúru piesne,
- tónový rozsah,

- aké intonačné prvky obsahuje pieseň,
- formu piesne,
- sémantiku piesne,
- jej obsah a charakter.

Pre lepšiu predstavu o danej problematike uvádzame analýzu piesne Dubák, ktorú sme zaradili do hudobno-dramatického celku Pod hríbom.

Hrúbik

Slová, hudba Alojz Čobej

Na - šiel som dnes hrí - bik v le - se pod krí - kom. Ne - pôj - dem už do - mov
s prázd - nym ko - ší - kom. Ka - de - ja - kou mu - cho - tráv - kou ne - dám sa ja
splieť. Na - šiel som dnes v le - se du - bák a - ko päť.

Z hľadiska melodickej, rytmickej štruktúry, rozsahu a intonačných prvkov si môžeme všimnúť, že daná pieseň je v tónine F dur malého rozsahu ($d^1 - a^1$, teda rozsah kvinty, čo je hlasový rozsah štvorročných detí), je v 2/4 takte, striedajú sa v ňom jednoduché rytmické útvary, zložené z osminových a štvrtových hodnôt. Pieseň obsahuje tónové rady pozostávajúce z klesajúcich a stúpajúcich tónov a intonačné skoky. Z predchádzajúcej analýzy teda vyplýva, že učiteľ by mal upriamiť pozornosť na prvky, ktoré by mohli byť problematické vo fáze vlastného nácviku piesne. Problematickými by mohli byť opakujúce sa terciové intonačné skoky na konci prvého taktu a v nasledujúcom druhom takte. Do hlasovej rozcvičky treba teda zakomponovať melodický model, ktorý bude pozostávať z tohto skoku. Napríklad nasledovný melodický motív:

V súvislosti s hlasovou rozcvičkou si treba uvedomiť najvyšší tón v piesni a rozospievať deti o jeden tón vyššie, ako je najvyšší tón v piesni (teda model transponujeme po tóninu E dur).

Čo sa týka analýzy formy piesne, ide o malú piesňovú formu *a* (1. až 4. takt piesne) *a* (5. až 8. takt piesne) *b* (9. až 12. takt) *a* (13. až 16. takt). Pri nácviku piesne staršími deťmi (5- až 6-ročnými) môžeme rozdeliť pieseň v zhode s naznačenou formovou štruktúrou a učiť deti pieseň po častiach, ktoré potom spájame do celku.

Pri analýze obsahu piesne si všímame, či pieseň neobsahuje neznáme (napr. nárečové) slová, ktoré by sme mali deťom vysvetliť, aby im neunikol celkový obsah piesne, jej zmysel, pretože by neporozumenie obsahu piesne nepriaznivo ovplyvnilo aj jej samotnú interpretáciu deťmi. Táto pieseň je priamo komponovaná pre detského príjemcu, čiže je tu využitá lexika blízka detskému príjemcovi. Menším nebezpečenstvom je možno slovo *domased*, ktoré sa nachádza v druhej strofe piesne. Môže sa stať, že deti sa s ním ešte nestretli. Ak sa deti s týmto slovom už stretli, môžu pantomimicky jeho význam znázorniť. Ak nie, učiteľ im význam slova vysvetlí a pantomímou ho deti znázornia potom, aby si lepšie zapamätali jeho význam.

Nácvik piesne by mal nasledovať po príprave detského hlasu (dychovej a hlasovej rozcvičke), po vzorovom prednese učiteľkou a po krátkom rozhovore o piesni. Rozhovorom o piesni učiteľka zisťuje, o čom bola pieseň, charakter piesne (veselá – smutná, pomalá – rýchla, tanečná – pochodová, na uspávanie) a takýmto spôsobom zisťuje, či porozumeli slovám a významu piesne. Zisťuje tiež prvú emocionálnu reakciu detí na pieseň. Rozhovor by mal byť krátky, aby deti nestratili záujem o spev a nácvik piesne a realizáciu ďalších prvkov, ktoré sú súčasťou hudobno-dramatického celku.

Deti predškolského veku si osvojujú pieseň imitačnou metódou, teda napodobňovaním. Východiskom tejto metódy je vzorový prednes piesne učiteľom, ktorý deti vnímajú sluchom a následne ho vokálne reprodukujú. Mladšie deti (3- až 5-ročné) sa postupne pridávajú k učiteľkinmu spevu, staršia veková skupina detí (5- až 6-ročné) si pieseň osvojuje po častiach – hudobných vetách (pozri členenie piesne Hríbik). Aby nácvik piesne nebol

stereotypný, ožívujeme ho rôznymi úlohami. Napríklad pieseň Hríbik môžu spievať tak, ako chlapec, ktorý sa veľmi teší, že konečne našiel hríb, neskôr ako unavený chlapec, ktorý prešiel veľa kilometrov, kým hríbik našiel a podobne.

Pri realizácii hudobno-dramatických činností nesmieme zabúdať na dodržiavanie zásad hlasovej hygieny, čo znamená neprepínať detský hlas hlasným spevom, rešpektovať hlasový rozsah detí, nespievať pri hlasovej indispozícii, nepreťažovať detský hlas príliš dlhým spevaním. Preťažovaniu detského hlasu môžeme predísť práve v hudobno-dramatických činnostiach, ktoré umožňujú striedanie spevu s inými činnosťami. Využitie hudobno-dramatických činností však zároveň v spojení so spevom v sebe obsahujú iné riziká. Častou chybou je prekryvanie detského spevu príliš hlasným inštrumentálnym sprievodom, prípadne zaťažovanie detí príliš náročným pohybom pri hrách so spevom a v spevácko-tanečných číslach, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou hudobno-dramatických celkov v predprimárnej hudobnej výchove. Na realizáciu hlasovej výchovy má učiteľ väčší priestor v edukačných aktivitách, ktorých ťažiskom sú vokálne činnosti, no aj pri realizácii hudobno-dramatického celku by učiteľ nemal zabúdať sledovať a upozorňovať deti na správne tvorenie tónu (tvorenie tónu by malo byť uvoľnené a ľahké), správne a hospodárne dýchanie (rebrovo-bránicové, bez dvíhania pliec a s nehlučným nádychom nosom alebo ústami, u detí predškolského veku ešte nerealizujeme kombinovaný nádych nosom aj ústami pri speve), zreteľnú artikuláciu a správne držanie tela pri speve (prirodzene vzpriamený sed alebo postoj, vrchná časť tela by mala byť uvoľnená, hlava nezaklonená ani nepredklonená).

Ak si zvolíme náročnejší hudobno-dramatický celok, je vhodné naučiť deti pieseň zaradenú do hudobno-dramatického celku vopred, počas inej edukačnej aktivity. Počas priamej práce na hudobno-dramatickom celku potom osvojené piesne s deťmi skôr tvorivo rozvíjame a dotvárame. Môžeme vymyslieť ďalší text ako pokračovanie piesne, vytvoriť vokálnu predohru, medzihru, dohru, dramatizovať pieseň alebo dotvoriť pieseň hrou na tele, pomocou hudobných nástrojov alebo tancom. Dotváranie piesní pomocou hudobných nástrojov a pohybom (tancom) bližšie opíšeme v nasledujúcich kapitolách.

2.1.3 Inštrumentálne činnosti

Inštrumentálne činnosti výrazne prispievajú k rozvoju hudobných schopností detí predškolského veku. Ich obsahom je hra na detských hudobných nástrojoch a ich využitie

v hudobnej reprodukcii aj produkcii. Využíva sa Orffov inštrumentár, súbor rytmických nástrojov (napr. bubon, drevené paličky, drevený blok, tamburínu, triangel, zvonček a i.) a melodických hudobných nástrojov (metalofón, zvonkohru a xylofón). Orffov inštrumentár podľa Šimčíka v dieťaťi vzbudzuje estetické zážitky a všetkými stránkami pôsobí na zmysly dieťaťa, stáva sa jeho prvou školou vkusu. Orff domyslel estetickú kvalitu detských hudobných nástrojov až do takých dôsledkov, že rešpektoval pri ich funkčnosti i spôsobe ovládania i prirodzené zákonitosti hudobného vývinu dieťaťa (preto zvolil sopránové a altové ladenie), ľahkoovládateľnosť pri nadobúdaní inštrumentálnych zručností a návykov (Šimčík, 2004)

Hudobné nástroje sa v hudobno-dramatických činnostiach môžu využiť pri vytváraní hudobného sprievodu k piesňam a k pohybovému prejavu, na dotváranie už existujúcich inštrumentálnych a vokálnych skladieb, v hudobných hrách, pri zhudobňovaní príbehu na charakteristiku „dramatických“ postáv alebo vykreslenie prostredia a príbehu. (Langsteinová, Felix, 2002)

Pri vytváraní hudobného sprievodu k piesňam by mal učiteľ rešpektovať nasledovné zásady:

- učiteľ by mal vybrať také hudobné nástroje, s ktorými deti nemajú pri manipulácii problém, vedia ich nielen pomenovať, ale mali by poznať aj techniku hry na nich,
- mal by pri vytváraní hudobného sprievodu brať ohľad na charakter piesne a v súvislosti s charakterom piesne by si mal premyslieť, ktoré ľahkoovládateľné hudobné nástroje využije a akým spôsobom tieto nástroje využije,
- učiteľ by mal vybrať primeraný počet hudobných nástrojov (treba brať do úvahy druh i počet hudobných nástrojov), aby hra na nástrojoch neprešla spev a aby sa zachovala zvuková vyrovnanosť nielen medzi hrou na nástrojoch a spevom, ale aj zvuková vyrovnanosť medzi nástrojmi. Primeraný počet nástrojov treba brať do úvahy aj v súvislosti s usmerňovaním hry detí.

V súvislosti s využívaním hudobných nástrojov ako hudobného sprievodu k piesňam, ktoré sú súčasťou hudobno-dramatického celku, si treba uvedomiť, že učiteľ by mal deti viesť k tomu, aby si vytvorili hudobný sprievod sami. Toto si vyžaduje, aby bol učiteľ dobre pripravený a pripravil si otázky, ktorými deti vhodne nasmeruje k riešeniu „problému“, k výberu vhodných hudobných nástrojov, k vytvoreniu predohier a dohier. Učiteľ môže deti

nasmerovať k tomu, že môžu využiť hudobné nástroje ako výrazový sprievod k piesni. V tomto prípade pieseň nemusí inštrumentálne sprevádzať celú, vytipujú si iba niektorú jej časť, prípadne krátky úsek, ktorý vyzdvihnú využitím hudobného sprievodu (najmä ak je táto časť piesne kľúčovým prvkom celej kompozície príbehu). Výsledné tvorivé riešenia hudobného sprievodu piesne by potom mal učiteľ spolu s deťmi skompletizovať, skorigovať, zosúladiť vokálnu a inštrumentálnu zložku a zafixovať do finálnej podoby.

Hudobné nástroje majú svoje opodstatnenie aj pri zhudobňovaní príbehu. Môžeme ich využiť na vykreslenie prostredia a príbehu alebo na charakteristiku „dramatických“ postáv. Pri vykresľovaní prostredia, v ktorom sa dej hudobno-dramatického celku odohráva, sa učiteľ snaží dôkladne pripravenými otázkami v diskusii s deťmi nájsť hudobné riešenie a pomocou hudobných nástrojov priblížiť prostredie alebo dej príbehu.

Napríklad v projekte O vtáčikoch v zime pomocou hudobných nástrojov vytvoria deti hudobný obraz zimy. Učiteľ vhodne podporuje fantáziu a tvorivosť detí otázkami o tom, čo môžeme v zime vidieť a počuť (napr. kvapkanie vody z cencúľov, padanie snehových vločiek, odrážanie ostrých snečných lúčov od napadnutého snehu, fučanie fujavice atď.) a akým hudobným nástrojom to môžeme znázorniť (napr. kvapkanie vody z cencúľov znázorníme pomocou hry na drevenom bloku, padanie snehu hrou na platničkách rozobratej zvonkohry zavesených na šnúrkach, pichľavé slnko trianglom alebo zvončekom, fučanie fujavice hrou na flaute alebo brnknutím po všetkých strunách gitary). Po tejto diskusii by mala nasledovať hudobná improvizácia a fixácia nápadov.

Pri charakteristike „dramatických“ postáv vystupujúcich v príbehu sa musí učiteľ taktiež veľmi dobre pripraviť na diskusiu s deťmi. Musí si pripraviť otázky, pomocou ktorých deti dospejú k hudobnému riešeniu, teda k vytvoreniu príznačného motívu postavy pomocou hudobného nástroja. Napríklad v projekte Mechúrik-Koščúrik s kamarátmi pomáha učiteľ deťom otázkami: ako vyzerá myška, ako sa pohybuje, je to hlučné, alebo skôr tichšie zvieratko, aké iné vlastnosti má myška podľa nich, na základe odpovedí na tieto otázky potom deti vyberú vhodný hudobný nástroj, ktorým budú postavu v príbehu charakterizovať. Daný hudobný motív potom hrajú vtedy, keď sa v príbehu táto postava objaví. Takýmto spôsobom vymyslia príznačné hudobné motívy pre všetky postavy vystupujúce v príbehu. Pri dramatizácii potom tieto nápady zafixujú.

Podobne môžeme vykresľovať pomocou ľahkoovládateľných hudobných nástrojov dej v čítaných príbehoch. Ako ukážku uvádzame bájku od Ezopa Vrana a krčah vody. Najskôr učiteľ musí prečítať deťom text, ktorý budú dotvárať. Potom by mal nasledovať rozhovor, v ktorom zistí, či deti rozumeli obsahu textu a poznajú význam všetkých slov v texte. Po významovej analýze textu učiteľ navodí diskusiu, v ktorej rieši spolu s deťmi hudobné dotvorenie textu. Hľadá spolu s deťmi pasáže v texte, ktoré sa dajú dotvoriť hudobným nástrojom (napr. pálenie slnka, vysušená krajina, krúženie vrany atď.). V rámci diskusie poverí autorov nápadov realizáciou nápadu a vysvetlí im, že keď bude čítať príbeh, budú hrať na nástroji tak, ako to navrhli.

Ukážka dotvárania čítaného textu ľahkoovládateľnými hudobnými nástrojmi

<p><i>Vrana a krčah vody</i></p> <p><i>Už veľa dní bez ustania páliło slnko a krajina bola vysušená a horúca.</i></p> <p><i>Zoslabnutá vrana krúžila nad krajinou a márne hľadala, čoho by sa napila. Vedela, že ak čoskoro nenájde vodu, zomrie od smädu. Keď stratila všetku nádej, zosadla na zem.</i></p> <p><i>Tu jej do očí udrela akási vec na kôpke kamenia.</i></p> <p><i>Vrana k nej pomaly priskackala – tá vec bol starý krčah. Vrana doň zvedavo nazrela a zo zobáka sa jej vydralo prekvapené zakrákanie. Na dne krčaha bola voda! Vrana dychtivo vopchala hlavu do krčaha, no mala prikrátky zobák, na vodu nedočiahla.</i></p> <p><i>Vedela, že keby krčah prevrátila, rozbil by sa a voda by jednoducho vytiekla a vsiakla do zeme. Vtom vrane čosi zišlo na um.</i></p> <p><i>Zobákom začala zbierať zo zeme kamienky a hádzat' ich do krčaha. Ako kamienkov na dne pribúdalo, tak sa zvyšovala aj hladina vody, až sa z nej vrana mohla poľahky napiť.</i></p>	<p>TRIANGEL, RUMBA GULE (môžu hrať počas celého príbehu)</p> <p>HRA NA KLAVÍRI ALEBO XYLOFÓNE DOKOLA NA ŠTYROCH TÓNOCH</p> <p>BUBON</p> <p>OZVUČNÉ DRIEVKA ZVONKOHRA (striedavá hra rôznych tónov)</p> <p>ČINELY, ZVONKOHRA (od najvyššieho tónu po najnižší)</p> <p>DREVENÝ BLOK, ZVONKOHRA (od najnižšieho tónu po najvyšší)</p>
---	--

Po realizácii aktivity a dotvorení textu by mal učiteľ vytvoriť priestor na sebareflexiu detí, a ak to text umožňuje, mal by text aj výchovne využiť.

Ďalšou možnosťou využitia ľahkoovládateľných hudobných nástrojov v hudobno-dramatických projektoch je časové rámcovanie. Pomocou rytmických nástrojov (napr. prstové činelky, paličky, triangel, bubienok a i.) môžeme v príbehu ohraničiť čas. Napr. v projekte Šípková Ruženka 12 údermi na triangel označíme uplynutie jedného roka. Podobne môžeme pomocou rytmických nástrojov rámcovať časť dňa, činnosť a pod.

2.1.4 Receptívne činnosti

Hudba je neoddeliteľnou a významnou súčasťou hudobno-dramatických celkov, preto v nich majú svoje miesto aj receptívne činnosti. Receptívne činnosti majú dôležité miesto pri výchove vnímavého a aktívneho poslucháča hudby a pomáhajú vytvárať vzťah dieťaťa k hudbe. Už v predškolskom veku sa u detí pomocou receptívnej hudobnej výchovy kladú základy plnohodnotného vnímania hudby, deti pomocou nej poznávajú princípy hudby, učia sa hudbe rozumieť. Preto je veľmi dôležité, aby boli perцепčné činnosti učiteľom premyslené, motivujúce a hlavne aby podnecovali dieťa k aktívnemu vnímaniu hudby, čomu významne napomáha aj ich aplikácia v hudobno-dramatických činnostiach.

Učiteľ, ktorý aplikuje hudobno-dramatické činnosti, si musí z hľadiska metodického využitia hudby v hudobno-dramatických celkoch, z hľadiska využitia receptívnych činností a celkového zámeru celého projektu uvedomiť funkciu hudby v hudobno-dramatických celkoch.

Felix (1996) uvádza nasledovné funkcie hudby v hudobno-dramatických celkoch a v inscenácii:

- ilustratívna funkcia – hudba v hudobno-dramatickom celku dokresľuje to, čo bolo povedané inými prostriedkami, pomáha deťom lepšie pochopiť dej, konanie postáv vystupujúcich v hudobno-dramatickom projekte,
- prostriedok na vyjadrenie reálnych zvukov – hudba sa v hudobno-dramatickom projekte môže využívať na štylizovanie reálnych zvukov prostredníctvom detských rytmických a melodických nástrojov a detského hlasu,

- prostriedok na vyvolanie psychických stavov – hudba, pieseň, zvukové vlastnosti hudobných nástrojov pomáhajú navodiť isté pocity u detí, ktoré im pomáhajú lepšie realizovať ich rolu, dostať sa do roly,
- prostriedok charakterizácie – hudba pomáha pri charakterizovaní prostredia, postavy či skupiny postáv alebo podčiarkuje určitú myšlienku v inscenácii, v hudobno-dramatickom celku,
- kontrapunktický protiklad deja – hudbu môžeme v hudobno-dramatickom celku využiť na vytvorenie silného dramatického napätia, pri vnášaní prvku prekvapenia, môže mať aj groteskné účinky vyvolané cieľeným použitím nepatričných prostriedkov,
- prostriedok na posúvanie dramatického deja – hudba v tomto prípade preberá funkciu dialógu, ale aj scénickej akcie.

Považovali sme za dôležité upozorniť na jednotlivé funkcie hudby, pretože učiteľ by ich mal mať na pamäti pri výbere hudobnej zložky hudobno-dramatického celku, pričom by mal vybrať takú hudbu, ktorá podporí tvorivý proces detí. Zároveň by to mala byť hudba, pri výbere ktorej by mal vychádzať z úrovne hudobnosti detí, s ktorými hudobno-dramatický celok realizuje a ktorej interpretáciu na hudobnom nástroji by mal zvládnuť aj učiteľ.

Samotná recepcia hudby je podľa Balcárovej (2004) zložitý proces, ktorý pozostáva z fázy percepcie (bezprostredného vnímania hudobného diela prostredníctvom sluchového analyzátora), apercepcie (spustenia mechanizmu poznávacích a imaginatívnych procesov, apercepčnej transformácie) a fázy recepcie hudby (estetického prežívania a chápania hudobného diela, vyúsťujúce do receptívnej identifikácie, stotožnenie sa s hudobným dielom).

V súvislosti s vyššie uvedenými špecifikami recepcie hudby sa odporúča počúvať hudobné dielo minimálne trikrát, aby dieťa pochopilo obsah hudobného diela a vedelo sa stotožniť s hudobným dielom, teda povedať, či sa mu hudobné dielo páči alebo nepáči, a odôvodniť svoj postoj k hudobnej skladbe. Mal by byť dodržaný nasledovný postup, ktorý môže učiteľ prispôbiť triede, momentálnej situácii i skladbe (Langsteinová, Felix, 2003):

- Motivácia – hudobná (pieseň s podobnou náladou, obsahom) alebo nehudobná (vyplývajúca z deja hudobno-dramatického celku, báseň, obraz, prípadne samotná skladba bez uvedenia názvu).
- Prvá fáza – tzv. celostné počúvanie skladby – intuitívne počúvanie bez vysvetľovania a prerušovania, obyčajne bez uvedenia názvu, aby sme mali priestor na objavovanie a spontánne prežívanie. Po doznení skladby by mal učiteľ nechať doznieť atmosféru, aby mali deti dostatok času na prenesenie sa do reality. Potom by mal nasledovať rozhovor smerujúci k odhaleniu nálady a zámeru skladateľa, v ktorom deti môžu vytvoriť názov skladby, vyjadrujú svoje pocity a predstavy, ktoré mali počas počúvania skladby. V tomto rozhovore pristupujeme k deťom citlivo, neodmietame žiadne názory. Podstatné je, aby rozmýšľali o hudbe a navadili sme ich na ďalšie počúvanie skladby.
- Druhá fáza – elementárny rozbor skladby – sledovaním dominujúcich výrazových prostriedkov hudby hľadáme s deťmi odpovede na otázku: Prečo hudba vzbudzuje takú náladu, ktorú sme odhalili pri prvom počúvaní? Vedeť deti k tomu, aby pochopili zámer skladateľa, umožňujeme rôznymi pripravenými úlohami deťom aktívne sa zapojiť do počúvania (napr. znázorniť pohybom stúpanie a klesanie melódie, zmeny tempa atď.). V tejto fáze môžeme počúvanie skladby prerušiť upozornením na nejaký dôležitý moment, na položenie otázky, na vysvetlenie.
- Tretia fáza – počúvanie bez prerušovania – v tejto fáze prichádza k integrácii všetkých nových a starých skúseností a poznatkov s cieľom prehĺbiť estetický zážitok z počúvanej skladby.

V spojitosti s hudobno-dramatickými činnosťami je možné nechať deťom priestor na vyjadrenie zážitku z počúvanej ukážky, a to buď vo forme pohybového alebo výtvarného stvárnenia zážitku.

Uvedený postup je možno aplikovať iba v rámci jednoduchších hudobno-dramatických foriem, ako je hudobno-dramatické cvičenie alebo etuda. Vo väčších hudobno-dramatických celkoch sa však často nedá zrealizovať celý. Preto je z hľadiska recepcie hudby vhodné, ak sa deti s hudbou, ktorú učiteľ vybral do hudobno-dramatického celku, už stretli v predchádzajúcej edukačnej aktivite, poznajú a chápu ju a prešli fázou stotožnenia sa s touto

hudobnou skladbou skôr. Učiteľovi to potom umožní zakomponovať danú skladbičku do hudobno-dramatického celku formou sluchovej pamäťovej hry (ktoré sú tiež obsahom percepčných činností), pričom úlohou detí je spomenúť si na názov piesne, skladby, ktorú im učiteľ zahrá.

Súčasťou percepčných činností je aj sluchová výchova a sluchové hry, ktoré tiež môžeme uplatniť v hudobno-dramatickom celku. Ako sluchovú hru môžeme zaradiť do hudobno-dramatického celku Vtáčky v zime sluchovú hru Ako spieva vtáčik na jar a v zime. Učiteľ v tejto sluchovej hre hrá na hudobnom nástroji alebo spieva rôzne motívy, motívy v molovej tónine (smutné), strieda ich s motívami v durovej tónine (veselo pôsobiace motívy) a deti určujú, či takto spieva vtáčik v zime (spieva smutne, lebo je mu zima a je hladný) alebo takto spieva na jar (spieva veselo, lebo sa slniečko zobudilo, má dostatok potravy).

2.1.5 Hudobno-pohybové činnosti

Hudobno-pohybové činnosti sú popri speve najtypickejším hudobným prejavom detí predškolského veku, zároveň sú neoddeliteľnou súčasťou hudobno-dramatických celkov. Pri využívaní hudobno-pohybových činností nadväzujeme na spontánne reakcie dieťaťa od jeho najútlejšieho veku. Pohyb nielen u detí predškolského veku pomáha pri nadväzovaní bezprostredného kontaktu s hudobným dielom a pomáha dieťaťu porozumieť hudobnému dielu. Z oblasti hudobno-pohybových činností môžeme v hudobno-dramatických činnostiach využiť hru na tele, jednoduché tančeky k piesňam a hudobným skladbičkám, pohybové vyjadrenie hudobno-vyjadrovacích prostriedkov (napr. melódie, tempa atď.) a ďalšie hudobno-dramatické pohybové činnosti.

Hra na tele

Derevjaníková (2011) pod pojmom *hra na tele* chápe elementárnu pohybovú reakciu ako tlieskanie (do dlaní pred sebou, za sebou, nad hlavou i po stranách, tlieskanie pravou rukou o chrbát ľavej ruky, tlieskanie dvoma prstami o chrbát/dlaň druhej ruky atď.), plieskanie (údery dlaňami o stehná, o hrudník, plieskanie prekríženými rukami o ramená), dupanie (jednou nohou i oboma, dupanie celým chodidlom, päťou alebo špičkou nohy).

Hru na tele môžeme využiť rovnako ako hudobné nástroje na vykreslenie prostredia alebo deja hudobno-dramatického celku. Takýmto spôsobom môžeme pomocou hry na tele

v projekte Pod hříbom zvukom znázorniť dážd' od jemného dáždika (striedavé tieskanie ukazováka a prostredníka o dľaň alebo chrbát ruky) cez silnejší dážd' (tieskanie troma prstami o chrbát druhej ruky) až po poriadny lejak (striedanie tieskania celými dľaňami rúk s plieskaním).

Hru na tele využívame aj pri rytmizácii slov a slovných spojení a pri práci s riekankou. Hrou na tele môžeme dotvoriť napríklad vokálnu rytmizáciu básne Jána Pavloviča Hríb.

Ukážka využitia hry na tele pri práci s básňou (riekankou)

Hríb text: Jozef Pavlovič

Kva - pi kva - pi, kva - pi, kva - pi, mňa dáž - di - ček ne - pre - kva - pí.

Dáž - dik le - je, dáž - dik le - je,

Nech sa le - je dáž - di - ček, ja mám no - vý dážd - ni - ček.

dáž - dik le - je, dáž - dik le - je.

Hru na tele využívame aj pri zapájaní ľahkoovládateľných nástrojov k spevu, keď deti najskôr sprevádzajú spev piesne hrou na tele a až po osvojení rytmu dostanú nástroje. Môžeme ju využiť aj pri rytmických hrách, pri rytmickej improvizácii k piesni, ktoré sú súčasťou hudobno-dramatického celku.

Hudobno-pohybové hry so spevom

Súčasťou hudobno-dramatických celkov často bývajú hudobno-pohybové hry so spevom. Tieto hry majú svoj pôvod vo folklórnych hrách, v ktorých tvorí pohyb neoddeliteľnú súčasť piesne a dotvára spev piesne. Pohybová časť často vychádza z charakteru i obsahu piesne, čím poskytuje priestor na hudobno-dramatické využitie hudobno-pohybových hier so spevom. U menších detí môžeme využiť jednoduchšie hudobno-pohybové hry, v ktorých sa využíva najmä chôdza (napr. hra Na hada) a dramatizačné pohyby (Čižíček, čižíček) a tieto hry môžu byť východiskom malej hudobno-dramatickej etudy alebo cvičenia. Napríklad v hudobno-pohybovej hre Na hada môžu napodobňovať hada najskôr osamote (kráčajú a spievajú pieseň) a potom môžu skúsiť zahrať si ju kolektívne. Získajú tak možnosť zistiť, že vlnivý pohyb hada, jeho skrúcanie do kľbka a rozmotávanie vedia omnoho lepšie pohybom vykresliť ako kolektív, než keby ho stvárňovali iba sami.

Na hada

Slovenská ľudová hudobno-pohybová hra

Voice

Dnes je veľ - ká pa - rá - da, my sa hrá - me

na ha - da. Hus - tým le - som pre - lie - za - me,

ces - tu chvos - tom za - me tá - me. Dnes je veľ - ká pa - rá -

da, my sa hrá - me na ha - da.

U starších detí môžeme využiť aj hudobno-pohybové hry, v ktorých deti na seba preberajú úlohu niekoho iného (napr. kozičky a záhradníka v hudobno-pohybovej hre Na kozičku a záhradníka) a často sa pri realizácii aj spájajú aspoň s náznakom kostýmu (klobúk pre

záhradníka a čiapka pre kozičku). Túto skutočnosť môžeme tiež využiť ako východisko pre ďalšie hudobno-dramatické využitie.

Hudobno-pohybové improvizácie a tance

Súčasťou hudobno-dramatických celkov bývajú aj jednoduché hudobno-pohybové improvizácie a tance (v elementárnej podobe), ktoré slúžia na prehĺbenie zážitkov zo spevu. Uvedené formy v rámci hudobno-dramatického celku vytvárame spolu s deťmi pohybovým stvárnením obsahu piesne, príp. hudobnej ukážky alebo spojením rôznych tanečných prvkov, krokových variácií (ktoré by mali mať deti už zvládnuté v rámci predchádzajúcej hudobno-pohybovej výchovy) do celkov.

V súvislosti s tancom, ktorý je súčasťou hudobno-dramatických celkov môžeme skôr hovoriť o elementárnej pohybovej improvizácii detí na pieseň alebo krátku skladbičku. Tento fakt súvisí s akcentáciou rozvíjania emocionálneho sveta dieťaťa a jeho tvorivosti v hudobno-dramatických činnostiach. Veľkú rolu tu hrá učiteľ, ktorý by mal vhodnými otázkami, ale aj výberom vhodnej piesne či hudobnej skladbičky provokovať elementárnu pohybovú improvizáciu detí.

V hudobno-dramatickom celku O vtáčikoch v zime sme využili elementárnu pohybovú improvizáciu na skladbičku Tanec snehových vločiek od Debussyho. V tomto celku sa dá využiť aj nasledovná pieseň, ktorú uvádza Ondrejka (1992), ak učiteľ nemá k dispozícii spomínanú nahrávku Debussyho. Učiteľ vzorovo zaspieva danú pieseň, potom sa o piesni porozpráva s deťmi. Táto pieseň v hudobno-dramatickom celku nasleduje za hudobným vyjadrením zimy pomocou ľahkoovládateľných hudobných nástrojov. Keďže sa namiesto slova snehová vločka používa slovo „páper“, pieseň zároveň môže slúžiť ako hudobná hádanka, ktorú vyriešia deti v rámci spomínaného krátkeho rozhovoru o piesni. Pravdepodobne učiteľ bude musieť vysvetliť slovné spojenie „z belavých výšin“. Po vysvetlení a vyriešení hádanky v rozhovore kladie otázky, ako poletujú snehové vločky, ako poletujú, keď nefúka vietor, ako lietajú, keď fúka silná meluzína atď. Po rozhovore sa deti zahrajú na snehové vločky a za spevu učiteľa budú na pieseň vytvárať krátku pohybovú improvizáciu.

Na danú pieseň deti pobehujú, plavne sa prehýbajú, mávajú pažami, blížia sa navzájom k sebe a odchádzajú od seba, v chuchvalcoch krúžia, a tak napodobňujú snehové vločky lietajúce pokojným i rozvíreným vzduchom.

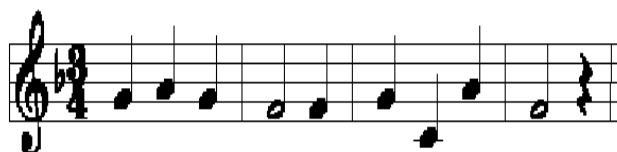
Tanec snehových vločiek

Text: Kliment Ondrejka

Hudba: Milan Adamčiak

Z be - la - vých vý - šin pá - per sa ní - ži a za - sa vzná - ša sa, a za - sa vzná - ša sa,

na zem sa - dá si, na zem pa - dá.

Pri starších deťoch je možné využiť aj presnejšie krokové variácie, ktoré sme využili pri projekte Indiáni, kde si deti postupne osvoja a upevňujú krokovo náročnejší tanec viazaný na konkrétnu hudobnú ukážku. V notovom zápise uvádzame iba stručný zápis melódie známej piesne, na ktorú sme vytvárali jednoduchú tanečnú choreografiu. Učiteľ si môže prispôbiť nielen tanec, ale môže siahnuť aj po inej indiánskej piesni.

Indiánsky tanec

Opis tanca:

1. Stoj spojný, na prvé 2 takty urobia deti 4x mierny podrep, ruky sú voľne priapažené pri tele.
2. Zo stoja spojného krok vpravo, prinožiť, krok vľavo, prinožiť. Paže sú voľne pri tele. Zopakovať 2x.
3. Stoj spojný, 4x mierny podrep a späť do stoja spojného.
4. Zo stoja spojného krok vpravo, prinožiť, krok vľavo, prinožiť. Paže sú voľne pri tele. Zopakovať 2x.
5. Stoj spojný, obrat na mieste o 360° vpravo, podrep s tlesknutím, obrat na mieste o 360° vľavo, podrep stlesknutím.
6. Deti sa chytia za ruky, chôdza po kruhu vpravo, kým sa každé z nich nevráti na svoje miesto.
7. Chôdza do kruhu vľavo, opäť kým sa deti nevrátia na svoje pôvodné miesto.

Pri tomto spôsobe práce je potrebné zachovať postupnosť pri nácviku tanca. Učiteľ deťom tanec najskôr predvedie sám a deti vyzve k pozornému sledovaniu (je vhodné deti usporiadať do takého tvaru, aby všetci dobre videli predvádzané kroky). Pri opakovaní sa do tanca postupne zapájajú aj deti. Tanec je vhodné nacvičiť po určitých častiach. Napr. 1. – 2. krok

zopakovať ako 3. – 4. krok, krok 5., nakoniec pridať 6. a 7. krok. Až po zvládnutí jednotlivých krokov spojíme krokové prvky do celku a postupne fixujeme.

Pohybové vyjadrenie obsahu piesne je ďalšou formou hudobno-pohybových improvizácií využívaných v hudobno-dramatických celkoch. Je to tým, že učiteľ premyslene využíva v takýchto celkoch piesne, ktoré sú bohaté na obrazotvornosť, majú zaujímavý dej, rôznorodé obsadenie a priam evokujú deti k pohybovému vyjadreniu obsahu piesne. Učitelia však často robia chybu v tom, že realizujú s deťmi vopred pripravenú „choreografiu“. Tým, že hneď pri vzorovom prednese piesne sprevádzajú pieseň pripravenými pohybmi, akoby deťom prezradili celú pointu (riešenie úlohy). Za správnejšie považujeme vhodnými otázkami aktivizovať pohybový prejav detí, a tak podporovať spontánnosť a rozvíjať tvorivosť detí.

Pri hudobno-dramatických celkoch, ktoré chce učiteľ predviesť na verejnosti, platí, že tanec, pohybovú improvizáciu i pohybové vyjadrenie obsahu piesne, ktoré vytvorili a navrhli deti, treba následne zafixovať do finálnej podoby (scenáru).

2.2 Metódy dramatickej výchovy a ich uplatnenie v hudobno-dramatických činnostiach

V rámci hudobno-dramatických činností sa uplatňujú aj činnosti, ktoré vychádzajú zo základných metód dramatickej výchovy. Pri ich využívaní nadväzujeme na základné hry a činnosti detí (námetové hry), ktoré ďalej rozvíjame. Je dobré, ak v počiatkoch práce zaradíme jednoduché prípravné hry, ktorými sa deti uvoľnia a oboznámia s týmto spôsobom práce. Dobrý materiál pre uplatnenie jednoduchých dramatických hier poskytujú publikácie Machkovej (1993), Mérgierovej (1999), Valentu (1997), Disamna (1976), Mlejneka (1997), ale aj Pochaniča, Gubricovej (2013), Geršicovej (2003), Kováčovej (2011). Z oblasti metód dramatickej výchovy v rámci hudobno-dramatických činností využívame najmä základné metódy, a to sú etudy, rolové hry a improvizácie.

2.2.1 Etuda

Predstavuje krátku dejovú ukážku. Podľa Machkovej (1998) ide o istú formu improvizácie v malých skupinkách, niekedy nazývanú aj „počiatočný konflikt“. Etudy majú jednoduchú zápletku. Hráči v skupinkách si ich predvádzajú navzájom. Námety etúd môžu byť voľne

vybrané, ale môžu aj vychádzať z príbehu, na ktorom sa pracuje. Etuda môže byť zahraná celá naraz, ale väčšinou si vyžaduje opakované hranie.

V rámci hudobno-dramatických činností môžeme uviesť príklad vytvárania etudy na tému svadba v hudobno-dramatickom projekte o Šípkovej Ruženke, keď deti vyzveme, aby si pripravili etudu na tému svadba podľa zadania. Deťom môžeme spresniť zadanie osnovou príbehu: sobáš (príchod hostí, príchod mladomanželov, príchod kňaza, hostina, tanec, koniec svadby, únava hostí). Skupinky detí si budú mať za úlohu pripraviť etudu podľa rôznych zadaní: 1. skupina iba pomocou zvukov rúk, 2. skupina iba pomocou zvukov nôh, ďalšia skupina iba pomocou zvukov detských ľahkoovládateľných hudobných nástrojov. Po krátkej príprave príbehu si deti jednotlivé príbehy prehrávajú.

2.2.2 Rolové hry

Rolové hry predstavujú metódu, ktorá stavia na spôsobe určitého sociálneho konania a správania (rola sa tu nechápe v divadelnom ponímaní, ale ide tu o sociálny pojem, pozn. autoriek), ktoré sa od príslušnej roly očakáva v rovine „ako“. Hra v role znamená prevzatie na seba úlohy niekoho iného (s jej typickými vlastnosťami a postojmi) s využitím vlastných poznatkov a skúseností.

Valenta (1997) uvádza tieto roviny hry v role:

1. rovinu simulácie (Moje vlastné správanie v rôznych situáciách.)
2. rovinu alternácie (Vyjadrujem správanie niekoho iného, jeho postoj, názory. Tu vznikajú často odchýlky od skutočného postoja či názoru niekoho iného.)
3. rovinu charakterizácie (O osobe, ktorú vyjadrujem, mám komplexný obraz, poznám dokonale jej psychiku, vývoj. Do tejto roviny deti predškolského veku nedokážu vstúpiť.)

Pre deti predškolského veku je vhodná rovina simulácie a alternácie. Podľa nášho názoru je deťom predškolského veku veľmi blízka najmä rovina alternácie, a to najmä vtedy, ak majú deti dostatok kostýmov. Deti si veľmi radi obliekajú rozličné oblečenie, ktoré im pomôže stať sa na chvíľu niekým iným.

V rámci hudobno-dramatických činností sa s hrou v role môžeme stretnúť pomerne často. Je to činnosť, ktorú deti využívajú pri dramatizáciách piesní a príbehov alebo pri improvizáciách.

Príkladom využitia hry v role môže byť aktivita polnoc, ktorú sme využili v rámci hudobno-dramatického projektu Šípková Ruženka. Deti predstavujú dobré sudičky, ktoré želajú Šípkovej Ruženke dobré vlastnosti. Deti motivujeme k tomu, aby štylizáciou hlasu a pohybom vyjadrili rôzne typy sudičiek. Môžeme ich motivovať aj tým, aby ich sudička sama oplývala takou vlastnosťou (a tak aj konala v role), akú žela Šípkovej Ruženke. Následne vstupuje do roly aj učiteľ, ktorý predstavuje postavu zlej sudičky.

Vstup učiteľa do roly je pre deti (ako aj pre hru ako takú) zaujímavým fenoménom. Učiteľ môže hru viesť nepriamo, keď deti inštruuje k činnosti z vonku, mimo hry (tzv. bočné vedenie), ale môže využiť aj vstup do roly. V tom prípade sa učiteľ priamo stáva účastníkom hry (jednou z postáv). Hra učiteľa v role je pre deti veľmi atraktívna, aj keď pravdou je, že nie všetci učelia majú vzťah k hre v role. Prínosom vstupu učiteľa do roly môže byť posunutie príbehu „správnym“ smerom, vnesenie nových indícií, alebo, ako je to aj v projekte Šípková Ruženka, obsadenie negatívnej roly. Pre odlišenie konania učiteľa v role a mimo roly (t.j. ako učiteľa) je vhodné využiť rekvizitu alebo masku (v prípade uvedeného projektu je to čierny klobúk, šatka alebo šál), použitím ktorej učiteľ rámcuje svoje pôsobenie v role. Tento spôsob vedenia aktivity sa nazýva priame vedenie.

2.2.3 Improvizácie

Improvizácia predstavuje základnú metódu tvorivej dramatiky. Jej základ tvorí dobrovoľný, spontánný, nevynútený, nepripravený prejav. Encyklopédia dramatických umení Slovenska (1989) vymedzuje pojem improvizácia ako: „... *konanie, činnosť, dej, tvorba, ktorá vzniká na základe inšpirácie, vychádza z momentálnej myšlienky, nálady, pocitu, teda dramatický dej a konanie vznikajú až v priebehu hrania. ... je výsledkom osobného tvorivého výkonu improvizátora, ktorého treba považovať za autora tohto výtvoru.*“ Vo všeobecnosti môžeme improvizáciu charakterizovať ako hru:

- bez prípravy dieťaťa (zo strany učiteľa však musí byť dobre pripravená a naplánovaná, aby sme aj pomocou spontánnej činnosti dieťaťa, hráča dosiahli zvolený cieľ),
- v ktorej dieťa koná samo za seba alebo v role niekoho iného,
- vo fiktívnej situácii, v ktorej konanie dieťaťa prebieha v rovine „akoby, akože“,
- v ktorej si deti môžu vyskúšať rôzne životné situácie (reálne aj nereálne) bez strachu zo správnosti a optimálnosti riešenia,

- ktorú zvládnu deti bez ohľadu na vek, schopnosti a skúsenosti. (Bláhová, 1996)

Existuje niekoľko typov a kritérií členenia improvizácií.

Benešová, Kollárová (2002) uvádzajú následné delenie improvizácií:

1. Improvizácia bez dramatického deja

- sú zamerané na rozvoj určitých schopností. Niektorí ich nazývajú aj prípravnými, pretože tvoria „akoby“ predprípravu na náročnejšie improvizácie. Delíme ich na dve podskupiny:

- **improvizácia bez kontaktu** – v nich každé dieťa hrá pre seba, nikto nikoho nesleduje zo skupiny, každý robí svoju činnosť podľa svojej predstavy, teda tak, ako vie a ako si ju sám predstavuje. Tento druh improvizácie je vhodný pre nesmelé a hanblivé deti, pretože pri spoločnej práci sa uvoľnia a s vedomím, že ich nikto nepozoruje, sa zbavia trémy. Riešenie býva spontánne, čiže si nevyžaduje žiadnu prípravu. Môžeme ju využiť na uvoľňovanie detí, alebo i na prípravu improvizácie s dramatickým dejom.

V rámci hudobno-dramatických činností môžeme zaradiť improvizáciu bez dramatického deja napr. v rámci vytvárania postáv v hudobno-dramatickom projekte Pod hříbom. Po fáze, keď si s deťmi vymenujeme postavy zvieratiek, ktoré prišli pod hříbik, môžu deti pohybovo i pomocou hry na ľahkoovládateľných hudobných nástrojoch vytvárať rôzne charaktery zvieratiek. Napr. Aká mohla byť myška, ktorá prišla pod hříbik ako prvá? Mohla byť vyľakaná, plachá, ale aj pyšná, že našla hříbik. Podobne, žabka. Ako sa pohybovala žabka? Ako sa pohybuje žabka, ktorá sa ponáhľala? Ako sa pohybuje žabka, ktorá nevládze, lebo je unavená? Deti môžu pohybovo improvizovať, ale zároveň môžu experimentovať s vytváraním rôznych zvukov, ktoré najlepšie vyjadria ich predstavu charakteru zvieratka a danej situácie.

- **improvizácia s kontaktom** – je náročnejšia forma improvizácie. Je založená na spolupráci a vzájomnej zohranosti hráčov. Pri tejto improvizácii sa nemusia deti sústrediť na riešenie dramatickej situácie, čo im umožňuje vložiť sa celé do roly – byť niekým iným, cítiť sa ako on, rozhodovať za neho a vytvárať si vzťahy s okolím. Najdôležitejšou skúsenosťou je zistenie, či som ja sám schopný vžiť sa do danej roly.

Pri improvizácii s kontaktom v rámci hudobno-dramatických činností môžeme deti viesť k tomu, aby sa pokúsili nadviazať kontakt. Pri tomto type improvizácie je dôležité sledovať spoluhráča a reagovať na jeho prejav a podnety. V hudobno-dramatickom projekte Pod hříbom môžeme po vytvorení charakteru postáv (pohybom, zvukom) viesť deti k nadviazaniu

kontaktu. Predmetom improvizácie s kontaktom môže byť vedenie slovného (ale aj pantomimického, či hudobného – pomocou detských ľahkoovládateľných nástrojov) dialógu. Deti samé môžu (po oboznámení s rozprávkou) navrhovať obsah dialógu v kontexte s dejom rozprávky. Obsahom improvizácie s kontaktom tak môžu byť dialógy zvieratiek po príchode k hríbiku.

2. Improvizácia s dramatickým dejom, príbeh

- pri improvizácii s dramatickým dejom je dôležitý dramatický dej tvorený dramatickými situáciami. Deti hľadajú príčiny vzniknutej situácie, zaujímajú k nej postoj postupnými improvizáčnými činnosťami a nakoniec sa ich snažia vyriešiť. Podobne ako pri ostatných činnostiach je potrebné aj pri výbere typu improvizácie rešpektovať zásadu primeranosti a postupnosti. Pri zaraďovaní improvizácií do vyučovacieho procesu odporúčame začať jednoduchými uvoľňujúcimi cvičeniami a improvizáciami bez kontaktu, postupne zaraďovať improvizácie s kontaktom a až po získaní základných skúseností s improvizovaním odporúčame zaradiť improvizácie s dramatickým dejom, ktorý od detí vyžaduje riešenie určitého konfliktu, prípadne navrhnutie jeho riešenia.

Stavba improvizácií s dramatickým dejom

Stavba improvizácie sa líši v závislosti od typu improvizácie. Kým pri improvizácií bez dramatického deja nemôžeme hovoriť o štruktúre, stavbe improvizácie, nakoľko je zväčša postavená iba na stanovení si pravidiel a pokynov. Improvizácia s dramatickým dejom má výstavbu pomerne zložitú, podobnú divadelnej hre. Jej stavba vychádza z princípov klasickej drámy ako štruktúra dramatickej hry.

Benešová (2002) uvádza nasledovnú štruktúru dramatickej hry, ktorú by sme mohli stotožniť aj s výstavbou improvizácie s dramatickým dejom:

- 1. expozícia** – uvedenie do deja je pre ďalšiu prácu veľmi dôležité, prostredníctvom expozície sú deťom poskytnuté základné informácie. Je vhodné, ak je v expozícii predostretý rozpor alebo konflikt a z neho vyplývajúci začiatok dramatického napätia.
- 2. kolízia** – ide o zaradenie dramatického prvku, ktorý vyvolá dramatické napätie a potrebu riešiť ho. V tejto fáze je dôležité doplniť predchádzajúce informácie. Učiteľ tu

môže využiť napríklad domýšľanie postáv, rozhovor s hlavnou postavou alebo s postavami z jej okolia, dotváranie a vymýšľanie postáv.

3. **kríza – vyvrcholenie** – v improvizácii sa v tejto fáze väčšinou prerozpráva dej za účelom vystupňovať napätie. Vhodné je aj využitie simulácie, čiže predstavy seba samého v danej situácii, prehodnotenie svojich myšlienok a pocitov s možnosťou vysloviť ich nahlas.
4. **peripetia - obrat v možnosti riešenia** – spôsoby riešenia a objavovanie nových možností by mali hľadať deti samé. Je to úloha, v ktorej sa učia vyjadrovať svoje vlastné názory a predstavy.
5. **katastrofa – rozuzlenie** – v tejto fáze nachádzame určité riešenie. S vyriešením problému dochádza k uvoľneniu napätia, opadnutiu emócie a sústredenosti. Obyčajne sa uskutočňuje formou reflexie alebo rozhovoru o tom, čo sme prežili, ako sme sa pritom cítili a aké skúsenosti sme tým získali.

Ako vyplýva z uvedenej stavby improvizácie s dramatickým dejom, jej dominantným prvkom je konflikt a jeho riešenie. V rámci hudobno-dramatických činností môžeme improvizáciu s dramatickým dejom zaradiť po ukončení projektu Pod hříbom, kde môžeme voľne rozvíjať dej. Deťom zadáme rôzne situácie, ktoré je potrebné riešiť. Napr. čo by sa mohlo stať, keby myška nenašla hříbik? Čo by sa mohlo stať, keby namiesto žabky prosila o prichýlenie pod hříbikom mačka? Takéto a podobné námety na improvizácie s dramatickým dejom môžeme zadávať skupinkám detí. Ich úlohou je rozohrať danú situáciu a pokúsiť sa nájsť jej riešenie. Podobne, ako pri predchádzajúcich typoch improvizácií, môžeme pracovať so slovom, pohybom ale aj s improvizovaním pomocou ľahkoovládateľných hudobných nástrojov.

Niekedy učiteľ využíva hudbu v rámci elementárnej detskej improvizácie a je pre neho dôležitým aspektom prvotná spontánna reakcia dieťaťa na hudobné dielo. Dieťa sa s týmto hudobným dielom, určeným na improvizáciu, stretáva až v rámci hudobno-dramatického celku (napríklad na pohybovú improvizáciu môžeme využiť skladbu C. Debussyho Tanec snehových vločiek v hudobno-dramatickom celku Vtáčky v zime). Ak nie je možné trojité počúvanie a dôkladnejšia analýza hudobného diela a pocitov dieťaťa zo skladby, učiteľ by sa mal ku skladbe ešte vrátiť (ešte v deň realizácie hudobno-dramatického celku alebo v rámci ďalšej edukačnej aktivity) a umožniť dieťaťu opakovaný estetický zážitok z hudby a vytvoriť väčší priestor pre sebareflexiu pocitov a vnemov dieťaťa.

3 Hudobno-dramatické projekty ako jedna z dlhodobejších foriem hudobno-dramatických činností v MŠ

V predchádzajúcej časti publikácie sme sa pomerne podrobne zamerali na popis rôznych foriem jednoduchých hudobno-dramatických činností. Práve uvedené činnosti predstavujú základ pri tvorbe a výstavbe dlhodobejších foriem hudobno-dramatických činností. V tejto publikácii sme sa podrobnejšie zamerali na jednu z nich, a to hudobno-dramatické projekty. Popri nich by sme sa v odbornej literatúre, ale aj v praxi stretli aj s ďalšími ako napríklad detské divadlo, detský muzikál, či detský balet. Avšak, vzhľadom na ich špecifickosť a osobitosti práce s nimi sa im podrobnejšie v našej publikácii venovať nebudeme.

3.1 Metodika práce s hudobno-dramatickými projektmi

Hudobno-dramatické projekty predstavujú organizačne i časovo náročnejšiu formu. Ich vlastná realizácia presahuje jednu edukačnú aktivitu. Môžu sa realizovať ako celodenný projekt v rámci všetkých organizačných foriem počas dňa alebo sa môžu realizovať postupne, v priebehu viacerých edukačných aktivít ako týždenné, prípadne viactýždenné (mesačné) hudobno-dramatické projekty.

V takýchto hudobno-dramatických projektoch je náročná nielen realizačná fáza, ale aj prípravná fáza projektu, najmä v prípade, ak je autorom projektu alebo akýmsi „projektantom“ hudobno-dramatického projektu sám učiteľ. Ak sa učiteľ rozhodne realizovať známy hudobno-dramatický projekt (napr. hudobno-dramatické celky, ktoré ponúkame v metodической časti našej publikácie), počas prípravnej fázy môže prispôbiť scenár skupine detí, s ktorými pracuje a zohľadní v modifikácii vekové a individuálne osobitosti skupiny detí, s ktorou chce hudobno-dramatický projekt realizovať. Premyslí si metodický postup (popríklad rozvrhne hudobno-dramatický celok do viacerých edukačných aktivít), výtvarnú (kostýmy, rekvizity, kulisy) a technickú stránku projektu (rozmiestnenie kulís, účinkujúcich, technických prostriedkov, umiestnenie keyboardu), premyslí si tematické prepojenie projektu a obsahovú náplň ostatných organizačných foriem dňa alebo tematické a obsahové prepojenie s ďalšími edukačnými aktivitami počas týždňa. Premyslí si, ako rozdelí úlohy deťom, aby zapojil do realizácie hudobno-dramatického celku všetky deti.

Projekty väčšieho rozsahu si zväčša vyžadujú aj dlhodobejšiu prípravu detí, pretože obsahujú väčšie množstvo hudobného a literárneho materiálu a rôznorodé činnosti. Je na zvážení učiteľa, či a akým spôsobom bude pracovať s týmto hudobným materiálom pred vlastnou realizáciou hudobno-dramatického projektu a potom pri vlastnej realizácii projektu tieto s deťmi predpripravené prvky už iba začlení a zafixuje v hudobno-dramatickom celku.

Ak sa v hudobno-dramatickom projekte tvorivo obmieňa nejaká pieseň (napríklad v projekte Mechúrik-Koščúrik je takouto piesňou Prosil vlčík líšku), je veľmi vhodné, aby deti poznali vopred túto pieseň a potom v rámci vlastnej realizácie hudobno-dramatického celku už iba hudobne alebo literárne dotvárajú túto pieseň (tvoria nový text, dotvárajú pieseň pomocou hry na tele, pomocou hudobných nástrojov alebo pohybom). V prípade, že by chcel učiteľ začleniť nejaký tanček do hudobno-dramatického celku, je tiež dobré, ak ho deti naučí vopred.

Niekedy je potrebné, aby deti poznali iba spôsob práce s hudobným alebo literárnym materiálom, ktorý je súčasťou hudobno-dramatického celku. Napríklad v hudobno-dramatickom celku Mechúrik-Koščúrik navrhujeme vokálnu rytmizáciu ľudovej hádanky, pričom sú deti rozdelené do štyroch skupín a každá skupina sa pripája k vokálnej rytmizácii až po istom čase. V tomto prípade nie je náročný materiál, s ktorým sa pracuje (hádanke: Plazí sa palička, na konci hlavička), deti sú schopné rýchlo si ho zapamätať, a preto ho netreba deti vopred učiť. Náročný je len spôsob práce s textom. Preto je dobré, ak na nejakej inej podobnej hádanke alebo riekanke učiteľ vopred odskúša len tento spôsob práce s textom a deti v priebehu vlastnej realizácie hudobno-dramatického celku potom rýchlejšie pochopia, ako majú realizovať hádanku, ktorá je súčasťou hudobno-dramatického celku.

Ak je autorom hudobno-dramatického celku väčšieho rozsahu sám učiteľ, proces prípravy pozostáva z výberu námety, literárneho diela (popríklad tvorby samotnej literárnej predlohy), z výberu hudobného materiálu, literárnych textov, z riešenia výtvarnej, pohybovej a tanečnej stránky projektu a vytvorenia scenára.

V tomto prípade učiteľovi pri výbere námety a literárnej predlohy pomáha jeho poznanie detí, s ktorými chce hudobno-dramatický celok realizovať a vyberá predlohu, o ktorej vie, že deti určite osloví. Pri výbere hudobného materiálu by mal siahnuť po piesňach a skladbičkách, ktoré tematicky korešpondujú s obsahom literárnej predlohy a s cieľom, ktorý si učiteľ stanovil a vychádzajú z vekových a individuálnych možností detí. Mal by tiež zachovať akúsi

„štýlovú čistotu“, teda nemal by v hudobno-dramatickom celku miešať napríklad folklórne prvky s prvkami z oblasti populárnej hudby. Rovnaké pravidlo by mal dodržiavať aj pri výbere literárneho textu (hádkanky, riekanky, básne, poprípade prozaický text), výtvarnej a pohybovej stránky hudobno-dramatického celku.

Po výbere predlohy, hudobného a literárneho materiálu, po premyslení si výtvarnej a pohybovej stránky hudobno-dramatického celku by si mal učiteľ vytvoriť scenár, teda nejakú písomnú podobu hudobno-dramatického celku. Zvyčajne scenár obsahuje zoznam postáv vystupujúcich v hudobno-dramatickom celku, jednotlivé repliky a dialógy postáv, presné zaradenie interpretácie piesní deťmi a ich notový zápis, stručné poznámky o pohybe postáv (presný opis tanca), o spôsobe prednesu replík a poznámky o priestore, podobe scény, jednotlivých obrazov a pod.

Ak je cieľom učiteľa dosiahnuť to, aby si deti vytvorili repliky, dialógy a pohyb postáv, ktoré stvárajú, samy, do scenára zaznačuje len dejovú líniu príbehu a zakomponuje doň na vhodných miestach v deji hudobný a literárny materiál. Ak bude súčasťou hudobno-dramatického celku pohybová improvizácia na pieseň, prípadne hudobnú skladbu, naznačí v scenári jej presné miesto. Ak sa takýto hudobno-dramatický celok rozhodne učiteľ s deťmi realizovať verejne, je potom vhodné, aby scenár dopracoval do štandardnej podoby (teda s prehovormi postáv a s dialógmi) a zakomponoval doň návrhy detí nielen v oblasti prehovorov postáv, ale ak aj nejako dotvárali hudobný materiál (vymýšľali hudobný sprievod k piesni), aby v ňom bol zachytený aj spôsob realizácie piesne a hudobného sprievodu v notovej podobe. V takejto podobe mu scenár pomôže pri ďalších nácvikoch hudobno-dramatického celku a pri fixovaní týchto prvkov do výslednej podoby.

Pri vlastnej realizácii projektu je veľmi dôležitá nielen vstupná, ale aj priebežná motivácia detí. Učiteľ by mal vedieť vhodne motivovať deti k jednotlivým činnostiam a dôležitá je premyslená a logická motivácia, ktorá aktivizuje deti k tvorivej činnosti. Motivačne na ne môže pôsobiť aj rozdelenie činností medzi deťmi. V jednotlivých projektoch by sa činnosti mali prelínať a úzko na seba nadväzovať. Je preto vhodné mať technicky všetko vopred pripravené, aby príprava techniky a pomôcok nenarúšala atmosféru aktivity. Tá by mala byť vytváraná tak, aby bola priateľská a pozitívna. Na jej vytváranie má vplyv aj usporiadanie prostredia. Preto projekty odporúčame realizovať v dostatočne veľkom priestore s vhodným usporiadaním (nie v telocvični!) a kobercom. Na realizáciu väčšiny aktivít je vhodné

usporiadanie sedenia detí do kruhu, ktorý umožňuje dobrú komunikáciu. Čas trvania projektov nie je možné určiť. Záleží na zaujatí detí, ale aj na ich schopnosti hru ďalej akceptovať a rozvíjať. Pri výbere cvičení je potrebné mať na pamäti, aby sme do činnosti zapojili čo najväčší počet detí. Ak dieťa odmietne sa zapojiť do hry, je vhodné ho nechať v pozícii „pozorovateľa“. Často sa samo spontánne zapojí do hry, alebo ho postupne vtiahneme do deja zadaním nejakej špeciálnej úlohy. Pri rozdeľovaní úloh zohráva veľkú úlohu pedagogické majstrovstvo a pedagogický takt učiteľa. Jednotlivé projekty je vhodné ukončiť reflexiou, v rámci ktorej si s deťmi zhrnieme realizované činnosti, vysvetlíme ponaučenia a posolstvá príbehov a celkovo zhodnotíme aktivitu.

Ak učiteľ realizuje celodenný hudobno-dramatický projekt, je dôležité, aby ho implementoval do jednotlivých fáz dňa tak, aby sa deti neunavili a striedali sa náročnejšie aktivity a časti projektu na aktivitu detí s fázami odpočinku. Aj z tohto dôvodu je dôležitá spolupráca učiteliek v triede detí, v ktorej sa realizuje takýto hudobno-dramatický projekt väčšieho rozsahu. Ich spolupráca je dôležitá aj v tom prípade, že sa rozhodnú hudobno-dramatický celok prezentovať na verejnosti.

Pred realizáciou hudobno-dramatického celku musí mať učiteľ na zreteli, či pôjde, alebo nepôjde o hudobno-dramatický celok určený na verejnú prezentáciu (napr. v rámci vianočnej besiedky, Dňa matiek a pod.). Ak ide o hudobno-dramatický celok určený pre diváka, mal by podliehať divadelným a estetickým kritériám. V tomto prípade zachováваме charakter tvorivej dramatiky na začiatku procesu, no v záverečnej fáze by mala nastúpiť fixácia jednotlivých prvkov hudobno-dramatického celku a úloha učiteľa ako integrujúcej a usmerňujúcej osobnosti. Ak hudobno-dramatický celok nie je určený pre diváka, prvoradá je tvorivosť dieťaťa a splnenie formatívnych (výchovných) cieľov je dôležitejšie ako splnenie formálnych cieľov (inscenácia).

Pri prezentácii hudobno-dramatického celku na verejnosti treba zachovať celkovú filozofiu hudobno-dramatického celku. Samozrejme treba vynechať prvky, ktoré boli súčasťou vytvárania celkovej podoby (teda proces tvorby a ponechať len výsledok tvorivej práce s literárnym a hudobným materiálom), vynechať prvky, ktoré sme do projektu zaradili na relaxáciu po náročnej činnosti (napríklad integrácia výtvarnej činnosti v projekte O vtáčikoch v zime). Pri nácvikoch na verejnú prezentáciu treba dbať aj na to, aby nácviky neboli náročným drilom pre deti, ale mali hrový charakter.

3.2 Hudobno-dramatický projekt Pod hríbom

Motivácia

Deti sedia v polkruhu, učiteľka stojí pred nimi, v ruke drží dáždnik a spieva pieseň Dubák, ktorá pomôže uviesť deti do deja rozprávky.

Slová: Jozef Pavlovič

Dubák

Hudba: Ladislav Burlas

Sto - jí du - bák pod bu - kom, s veľ - kým hne - dým klo - bú kom,
keď su se - da zdra - ví, klo - búk ne - dá z hla - vy.

Dychové a rytmické cvičenie

Zrazu začal fúkať vietor. Učiteľka vyzýva deti, aby začali napodobňovať vietor. Napodobňovaním vetra zároveň urobí s deťmi dychové cvičenie. *Dokonca začalo pršať.* Spolu s deťmi začnú tvoriť pomocou hry na tele jemný dáždik (napr. striedavým poklepávaním ukazováka a prostredníka na chrbát ruky), silnejší dážď (tlieskanie tromi prstami o chrbát druhej ruky), až po poriadny lejak (striedanie tlieskania celými dlaňami rúk s plieskaním). *Prší a hríb rastie.* Jeho zväčšovanie môžu vykresliť deti pomocou spevu transponovaním úvodného motívu, učiteľka predspieva, deti po nej opakujú:

Sto - jí du - bák pod bu - kom.

Spolu s transponovaním modelu o poltón vyššie môže učiteľ spolu s deťmi pohybom znázorňovať rast dubáka (napr. vstávaním z drepu).

Sto-jí du-bák pod bu - kom.

Sto-jí du-bák pod bu - kom.

Sto-jí du-bák pod bu - kom.

Variant aktivity: Pri realizácii môže časť detí spievať a zároveň hrou na tele znázorňovať dážď, druhá skupina spája spev so znázorňovaním rastu hríbika. Spevom tohto motívu sa deti rozospievajú.

Narácia príbehu so spevom

Učiteľ určí deti, ktoré budú predstavovať hríb (napr. dieťa s dáždnikom), mravca, motýľa, myšku, vrabca, zajaca, líšku, žabku. Pri stvárňovaní postáv deti vedieme k tomu, aby si uvedomili, že zvieratka sa skrývajú pred dažďom, že stále prší, sú uzímené a premoknuté.

Učiteľ môže vystupovať v úlohe rozprávača a motivuje deti k tvoreniu prehovorov jednotlivých postáv. Ostatné deti tvoria chór a hrou na tele znázorňujú dážď.

Učiteľ:

Raz zastihol mravca prudký dážď. Kam sa schovať?

Počas narácie učiteľa dieťa, ktoré predstavuje mravčeka, pohybom reaguje na slová učiteľa. Hľadá, kam by sa mohol schovať, najskôr nič nevidí, iba tak pobehuje. Učiteľ podnecuje vytváranie predstavy u detí otázkami typu: Čo by mohol mravček hovoriť? Ako sa cíti? Kde by sa mohol skrýť?...

Mravec:

Uvidel mravec na polianke malý hríb, pribehol k nemu a schoval sa pod jeho klobúk.

Ako sa cítil mravček teraz? Mravec sa určite veľmi potešil, a tak si zaspieval pesničku. Do príbehu môžeme zakomponovať pripravenú rytmizovanú a aj melodizovanú riekanku J. Pavloviča:

Vo. Kva-pi, kva-pi, kva-pi, kva-pi, mňa dáž - di - ček ne - pre - kva - pí.

Claves

Vo. 5 Nech sa le - je dáž - di - ček, ja mám no - vý dáž - dni - ček.

Clv.

Sedí mravec pod hříbom, dážd' prečkáva. A dážd' je čoraz silnejší a silnejší.

Chór:

Chór spieva motív z hlasovej rozcvičky, znázorňuje tak rast hříbika a sprevádza ho tvorením zvuku dažďových kvapiek hrou na tele.

Motýľ, mravec:

Plazí sa k hříbu mokrý motýľ. Prosí mravca, aby ho pustil pod hříb, pretože veľmi premokol a letieť nemôže. Mravec protestuje, pretože sa pod hříb sám ledva zmestí.

Učiteľ vyzve deti (predstavujúce mravca a motýľa), aby vytvorili rozhovor o tom, ako motýľ prosí mravca o miesto pod hříbom. Rozhovor si deti môžu aj zaspievať.

Motýľ sa veľmi potešil, že našiel miesto pod hříbikom a od radosti si zaspieval.

Motýľ si spolu s mravcom zaspieva riekanku J. Pavloviča a svoju postavu zároveň môže charakterizovať vymysleným príznačným motívom hrou na tele alebo na hudobnom nástroji.

Učiteľ, chór:

A dážď je čoraz silnejší a silnejší. Chór znázorňuje rast hríbika a silnejúci dážď.

Myška:

Beží vedľa myška a prosí mravca a motýľa, aby ju pustili skryť sa pod hríb, lebo je celá mokrá.

Deti tvoria na situáciu rozhovor medzi postavami. Myška prosí mravčeka a motýľa o prichýlenie do domčeka. Po jej prítulení spoločne spievajú melodizovanú báseň J. Pavloviča.

Chór:

Chór znázorňuje rast hríbika a silnejúci dážď.

Vravec:

Poskakuje vedľa hríba vravec, plače a prosí zvieratká ukryté pod hríbom, aby ho pustili pod hríb, lebo mu premokli pierka a ustali krídelká. Zvieratká protestujú, že pod hríbom je málo miesta, no vravec ich ďalej prosí, lebo dobrých sa všade veľa zmestí.

Opakujeme postup: dialóg zvieratiek s prichádzajúcou postavou, pieseň, chór znázorňujúci dážď a rast hríbika.

Zajac:

A tu na polianku vyskočil zajac a uvidel hríb. Prosí zvieratká, aby ho skryli, lebo ho naháňa líška. Zvieratká ho pod hríb pustia, lebo im je zajaca ľúto.

Opakujeme postup: dialóg zvieratiek s prichádzajúcou postavou, pieseň, chór znázorňujúci dážď a rast hríbika.

Líška:

Len čo zajaca schovali, pribehla líška.

Túto dramatickú situáciu by mohli deti podčiarknuť krátkou improvizáciou na klavíri (príp. na ľahkoovládateľných hudobných nástrojoch). Učiteľ pripravenými otázkami zisťuje predstavy detí o líške a jej charaktere a úlohe, ktorú v príbehu hrá. Postupne vyzýva deti k tomu, aby skúsili na klavíri, prípadne na ľahkoovládateľných hudobných nástrojoch zahrať motív líšky tak, aby vyjadroval jej zákernosť a pažravosť. Spolu s deťmi vyberú motív dieťaťa, ktoré líšku na klavíri najviac vystihlo.

Líška:

Podišla líška bližšie, hľadala a vetrila zajaca. Nakoniec sa spýtala, či sa tam neschoval zajac.

Zverovanie myšlienok

Deti – zvieratká vyzveme, aby po jednom povedali, čo si o tom myslia. Ako by sa mali zachovať k líške? Majú vydať zajka líške? Majú mu pomôcť? Čo si o tom myslí zajačik?

Učiteľ:

Zvieratká namietajú, že by sa pod hriab nezmeslil. Líška zakývala chvostom a odišla.

Hudba charakterizujúca líšku postupne tichne, dohrá. Postupne sa mení aj intenzita dažďa, mení sa na jemnučký dážďik, postupne len sem-tam padajú dažďové kvapky, až sa skončí aj dážď. Mení sa aj intenzita spievaného motívu. Nastane úplné ticho.

Učiteľka hrá pieseň Hriabik od Alojza Čobeja a pýta sa detí, čo sa práve v rozprávke stalo, čo to asi u zvieratiek vyvoláva, ako sa asi cítia, keď všetko zlé pominulo, ako by zvieratká svoju radosť vyjadrili. Stále hrá pieseň a vyzýva postavy, aby pohybom na hudbu vyjadrili svoju radosť. Ako by svoju radosť vyjadril mravec, motýľ, myška, vrabec, zajac. Môžu si spolu aj zatancovať. Pri takejto pohybovej improvizácii nie je nutné, aby deti pieseň poznali.

Variant aktivity: S väčšími deťmi (a ak to dĺžka a priebeh procesu realizácie hudobno-dramatického celku dovoľuje) môžu vymýšľať na túto známu detskú pieseň nové slová, ktoré by vystihli dej príbehu, ktorý sa práve odohral. V takomto prípade je dobré, aby pieseň, na melódiu ktorej deti vymýšľajú nové slová, vopred poznali. Môže vzniknúť aj pieseň, ktorú uvádzame nižšie. Zvieratká ju môžu spievať spolu, alebo ju môžeme rozdeliť na časti, ktoré budú spievať niektoré zvieratá, ktorých sa text vytvorenej piesne týka (napr. časť „uschli krídelká“ môžu spievať zvieratká, ktoré majú krídelká – motýľ a vrabec).

Hříbik

Hudba: Alojz Čobej

Voice

Naš - li sme dnes hří - bik v le - se pod krí - kom.

Guitar

Vo.

O - chrá - nil nás všet - kých svo - jím klo - bú - kom.

Guit.

Vo.

Všet - ci sme sa po - mes - ti - li, us - chli krí - del - ká,

Guit.

Vo.

do - kon - ca aj líš - ka ne - naš - la zaj - ka.

Guit.

Záver:

Zrazu sa tanec zvieratiek skončí, pretože začnú rozmýšľať nad tým, ako sa mohli pod hríb všetci zmestiť. Zrazu ktosi zakvákal a zasmial sa. To sa smiala žabka, no neprezradila im, čo sa stalo s hríbom a odskákala. Všetci sa však pozreli na hríbik a všetko pochopili.

Ak sa učiteľka rozhodne predviesť tento hudobno-dramatický celok verejne, napríklad na besiedke pre rodičov, odporúčame zafixovať celý hudobno-dramatický celok bez rozprávača. Ten je už v prípade vytvorených prehovorov postáv zbytočný, aj charakteristiku postáv detí zvládnu vhodným napodobnením charakteristického pohybu zvieratka. Takéto zdvojenie (uvádzanie do deja rozprávačovou rečou a následnou dramatizáciou detí) však môžeme ešte počas nácvikov využiť, no postupne ho vynechávame.

Pomôcky na projekt: dáždnik, ľahkoovládateľné hudobné nástroje, farebné látky, šály, šatky na kostýmovanie detí pri vstupe do rolí.

3.3 Hudobno-dramatický projekt Mechúrik-Koščúrik s kamarátmi

Motivačný rozhovor

Učiteľka motivuje deti rozhovorom o tom, kto má akého kamaráta. Zaradí sluchovú hru *Nájdí si svojho kamaráta*. Každé dieťa si vyžrebuje lístok s obrázkom zvieratka (sú to zároveň postavy, ktoré vystupujú v rozprávke). Úlohou detí je napodobňovať hlasom zvieratko, ktoré si vylosovali a len podľa sluchu (so zatvorenými očami) nájsť kamaráta, ktorý hlasom napodobňuje rovnaké zvieratko. Učiteľka môže nechať deťom priestor, aby vyjadrili svoje pocity z toho, keď si v hre našli kamaráta, a prepojí to s príbehom o sirote Mechúrikovi-Koščúrikovi, ktorý si našiel nových kamarátov.

Motivačný príbeh I.

Pred čítaním rozprávky motivuje deti k tomu, aby počas čítania hlasom napodobňovali hlas zvieratiek vystupujúcich v rozprávke vždy, keď povie ich meno.

Mechúrik-Koščúrik bol sirota. Doma nemal už nikoho a ničoho; pustil sa teda po vandrovke dobrých kamarátov hľadať. Ide, ide — vandruje. Pribehne k nemu myš (deti hlasom napodobňujú myšku) a volá naňho:

„Bože, daj šťastia, Mechúrik-Koščúrik, vezmi ma sebou!“

„A ktože si ty?“

„Ja som myška-chocholuška.“ (Deti hlasom napodobňujú myšku.)

„No, pod!“

Idú, idú Mechúrik-Koščúrik s myškou-chocholuškou — a vandrujú. Stretne ich žabka (deti hlasom napodobňujú žabku):

„Bože vám daj šťastia! Ej, vy ste už dvaja a ja ešte sama v svete, vezmiteže ma sebou!“

„A ktože si ty?“

„Ja som žabka-rapotačka.“ (Deti hlasom napodobňujú myšku.)

„No, pod!“

Idú, idú Mechúrik-Koščúrik, myška-chocholuška a žabka-rapotačka. (Deti hlasom napodobňujú myšku a žabku.) Stretne ich had. (Deti hlasom napodobňujú hada.)

Dychové cvičenie:

Učiteľka sa deti opýta, či by vedeli zvukom napodobniť hada. Deti postupne napodobňujú, ako robí malý hadík, väčší had a najväčší had. Postupne predlžujú výdychovú fázu a pripravujú sa na prácu s dychom pri spievaní.

Motivačný príbeh II.

„Bože, daj šťastia! Postojteže, vezmiteže i mňa sebou!“

„A ktože si ty?“

„Ja som po tráve šmyk!“ (Deti hlasom napodobňujú hada.)

„No, pod!“

Idú, idú Mechúrik-Koščúrik, myška-chocholuška, žabka-rapotačka a had po tráve šmyk. (Deti hlasom napodobňujú myšku, žabku, hada.) Stretne ich zajac (deti hlasom napodobňujú zajaca):

„Bože, daj šťastia! Vezmiteže i mňa sebou!“

„A ktože si ty?“

„Ja som po lese skok!“ (Deti hlasom napodobňujú zajaca.)

„No, pod!“

Idú, idú Mechúrik-Koščúrik, myška-chocholuška, žabka-rapotačka, had po tráve šmyk a zajac po lese skok. (Deti hlasom napodobňujú myšku, žabku, hada, zajaca.) *Stretne ich liška* (deti hlasom napodobňujú lišku):

„Bože, daj šťastia! Vezmite ma sebou!“

„A ktože si ty?“

„Ja som lištička-kmotrička!“ (Deti hlasom napodobňujú lišku.)

„No, pod!“

Idú, idú Mechúrik-Koščúrik, myška-chocholuška, žabka-rapotačka, had po tráve šmyk, zajac po lese skok a lištička-kmotrička. (Deti hlasom napodobňujú myšku, žabku, hada, zajaca, lišku.) *Stretne ich vlk* (deti hlasom napodobňujú vlka):

„Bože, daj šťastia! Vezmite ma sebou!“

„A ktože si ty?“

„Ja som horský trubač!“ (Deti hlasom napodobňujú vlka.)

„No, pod!“

Idú, idú Mechúrik-Koščúrik, myška-chocholuška, žabka-rapotačka, had po tráve šmyk, zajac po lese skok, lištička-kmotrička a vlk horský trubač. (Deti hlasom napodobňujú myšku, žabku, hada, zajaca, lišku a vlka.) *Stretne ich medveď* (deti hlasom napodobňujú medveďa):

„Bože, daj šťastia! Vezmite ma sebou!“

„A ktože si ty?“

„Ja som morský mrmláč!“ (Deti hlasom napodobňujú medveďa.)

„No, pod!“

Ak tak putujú, tak putujú Mechúrik-Koščúrik s myškou-chocholuškou, so žabkou rapotačkou, s hadom po tráve šmykom, so zajacom po lese skokom, s lištičkou-kmotričkou, s vlkom

horským trubačom i s medveďom morským mrmláčom (deti hlasom napodobňujú myšku, žabku, hada, zajaca, líšku, vlka a medveďa) a prídu v pustých horách k jednému domčeku, kde ježibaba svadbu strojila.

Táto časť môže slúžiť ako motivačný prvok k celému príbehu, keď pracujeme s menšími deťmi a realizujeme hudobno-dramatický celok počas viacerých dní, čiže realizujeme ho ako viacdenný (prípadne celotýždenný projekt). Mohla by deti voviesť do deja, inšpirovať k tvorbe kulís a kostýmov.

Ak nedelíme realizáciu hudobno-dramatického celku na viac dní, po úvodnej časti učiteľka rozdelí úlohy deťom, pomocou melodizovanej a rytmizovanej otázky a odpovede pripraví deti na spev (rozospieva ich). Ak je celok rozdelený do viacerých edukačných aktivít, mala by učiteľka nadviazať na predchádzajúci deň, zrekapitulovať dej príbehu a nemala by zabudnúť zakomponovať do rekapitulácie príbehu dychové cvičenie.

Melodizované a rytmizované otázky a odpovede

Učiteľkina otázka:

A - ko sa vo - lás?

Predpokladaná odpoveď dieťaťa:

Myš - ka Cho - cho - luš - ka

Aby učiteľka rozospievala všetky deti, strieda spev sólistu (dieťaťa povereného rolou v rozprávke) so spevom všetkých detí, a pritom transponuje každú ďalšiu otázku o poltón vyššie (pritom nezabudne rešpektovať hlasový rozsah detí).

Učiteľova otázka:

A - ko sa vo - lá?

Tutti:

Myš - ka Cho - cho - luš - ka

Znovu príbeh od začiatku zopakujú a deti poverené rolou hrajú svoje zvieratko. Dialógy môžu zaspievať ako recitatívy. Pritom sa snažia spevom, pohybom stvárniť zvieratko, keď je samo, bez kamarátov a neskôr, keď je kamarátom Mechúrika-Koščúrika. Ostatné deti poverí vytvorením charakteristických motívov zvieratiek (piesní, básní alebo riekaniek, ktoré o zvieratku, vystupujúcom v príbehu, poznajú). Tieto potom dotvoria pomocou ľahkoovládateľných hudobných nástrojoch, hrou na tele, pohybom a tancom.

Scenár

Mechúrik-Koščúrik bol sirota. Doma nemal už nikoho a ničoho; pustil sa teda po vandrovke dobrých kamarátov hľadať. Ide, ide — vandruje. Príbehne k nemu myš (Dieťa poverené úlohou myšky hlasom napodobňuje myšku.) a volá naňho:

„Bože, daj šťastia, Mechúrik-Koščúrik, vezmi ma sebou!“

Mechúrik-Koščúrik:

A - ko sa vo - láš?

Myška:

Myš - ka cho - cho - luš - ka.

„No, pod!“ (Mechúrik-Koščúrik môže svoju repliku aj zaspievať.)

Rozprávač: *Idú, idú...*

Mechúrik-Koščúrik:

Me - chú - rik - Koš - čú - rik.

Myška-chocholuška:

Myš-ka cho-cho-luš-ka.

Rozprávač:... a vandrujú. Stretne ich žabka.

Žabka:

Dieťa poverené rolou žabky hlasom napodobňuje žabku:

„Bože vám daj šťastia! Ej, vy ste už dvaja a ja ešte sama v svete, vezmiteže ma sebou!“

Mechúrik-Koščúrik:

A-ko sa vo-láš?

Žabka-rapotačka: (môže použiť motív piesne Ja som žabka, ty si žabka)

Ja som žab-ka ra-po-tač-ka.

Mechúrik-Koščúrik: „No, pod!“

Žabka:

Žabka môže navrhnúť, aby si zaspievali a „zatancovali“ na pieseň Ja som žabka, ty si žabka.

Rozprávač: *Idú, idú...*

Mechúrik-Koščúrik:

Me - chú-rik - Koš-čú-rik.

Myška-chocholuška:

Myš-ka cho-cho-luš-ka.

Žabka-rapotačka:

Ja som žab-ka ra-po-tač-ka.

Rozprávač: *Stretne ich had.*

Had: Dieťa hrajúce hada hlasom napodobňuje hada.

Stretnutie s hadom môžu nehrajúce deti (zbor) naznačiť rytmizovanou ruskou ľudovou hádankou. Učiteľ rozdelí zbor detí na štyri skupiny a postupne vokálne rytmizujú hádanku. Tento spôsob realizácie riekanky je náročnejší, jednotlivé skupiny na seba nadväzujú vždy po uplynutí jedného taktu tak, že prvá skupina deklamuje celú riekanku, druhá skupina začína druhým taktom atď. Ak by daný spôsob deti nezvládli (stretli sa s takouto formou práce s hádankou prvýkrát), možno pracovať s textom jednoduchším spôsobom a ozvláštniť riekanku hrou na tele.

Vokálne rytmizovaná hádanka Had

Pla - zí sa pa - lič - ka, na kon - ci hla - vič - ka.
 Pa - lič - ka na kon - ci hla - vič - ka.
 Na kon - ci hla - vič - ka.
 Hla - vič - ka.

Had: „Bože, daj šťastia! Postojteže, vezmiteže i mňa sebou!“

Mechúrik-Koščúrik:

A - ko sa vo - láš?

Had:

Had po trá - ve šmyk.

Postup s rozprávačovou rekapituláciou Mechúrikových-Koščúrikových nových kamarátov sa opakuje tak, ako sme to uviedli vyššie (samozrejme zvieratká spievajú svoj motív veselo).

Keď sa had pridá k Mechúrikovi-Koščúrikovi, môžu sa zvieratká zahrať hudobno-pohybovú hru *Na hada*. Dieťa, ktoré hrá rolu hada, veselo spieva pieseň, chytí za ruku Mechúrika-

Koščúrika. Postupne sa pripája myš a žaba. Stretnutie s ďalšími zvieratkami môžu vždy ozvláštniť nejakou piesňou, hudobno-dramatickou hrou o zvieratku tak, aby tematicky súvisela s dejom hudobno-dramatického celku. Scénu so zajkom môžu podfarbiť slovenskou ľudovou piesňou *Na zelenej lúke sedí zajac*. Pred stretnutím môžu zaspievať smutne, pomaly iba úvodnú časť (zajko smutne sedí):

Na ze - le - nej lú - ke se - dí za - jac.

Potom, keď sa stane Mechúrikovým kamarátom, môžu zaspievať pieseň celú, živo a spojiť spev s tancom. Môže ísť o spontánnu pohybovú reakciu na znejúcu hudbu alebo o vopred pripravenú choreografiu, ktorú sa deti naučili pri inej príležitosti na edukačnej aktivite a ktorú po dohode s učiteľkou začlenia do príbehu.

Na zelenej lúke

Slovenská ľudová pieseň

Voice *mf*
Na ze - le - nej lú - ke se - dí za - jac,

Piano *mf*

5

Vo. pre - ple - tá nôž - ka - mi a - ko naj - viac.

Pno.

9 *f* *p*

Vo. I ja by tak pre - ple - ta - la, ke - by ta - ké

Pno. *f* *p*

12 *f*

Vo. nôž - ky ma - la a - ko za - jac.

Pno. *f*

Mechúrik-Koščúrik, zvieratká:

Idú, idú Mechúrik-Koščúrik, myška-chocholuška, žabka-rapotačka, had po tráve šmyk a zajac po lese skok (myška, žabka, had, zajac postupne spievajú svoj motív). Stretne ich líška.

Líška: Dieťa hrajúce líšku hlasom napodobňuje líšku.

Líška: „Bože, daj šťastia! Vezmite ma sebou!“

Mechúrik-Koščúrik:

A - ko sa vo - láš?

Líštička-kmotrička:

Líš - tič - ka kmot - rič - ka.

Obraz s vlkom možno oživiť melodickým motívom použitým zo slovenskej ľudovej hry *Ide vlčík okolo*. Môže ho hrať na hudobnom nástroji učiteľka, ostatné deti sprevádzajú jej hru na ľahkoovládateľných hudobných nástrojoch:

I - de vlčík o - ko - lo, ne - po - zrie na ni - ko - ho

Vlk:

Vlčík smutne kráča, a keď sa ho Mechúrik-Koščúrik spýta, ako sa volá, môže sa predstaviť napríklad takto:

Vlčík hor-ský tru-bač.

Ľudová hra: Ide vlčík okolo

Keď sa stane Mechúrikovým-Koščúrikovým kamarátom, zahrajú sa ľudovú hru. Vlčík si už veselo vykračuje, na slovo „zľakne“ sa dotkne jedného z nových kamarátov (napríklad

líštičky-kmotričky vzhľadom na záverečnú svadobnú scénu, v ktorej sa zoberú) a začnú sa naháňať. Keď sa naháňačka skončí, rozosmejú sa. Učiteľka môže spev detí sprevádzať na hudobnom nástroji.

Ide vlčík okolo

Slovenská ľudová hra

I - de vl - čik o - ko - lo, ne - po - zrie na ni - ko - ho
 a na ko - ho zjaj - kne, ten sa vlč - ka zľak - ne.

Obraz, v ktorom sa kamaráti stretnú s medveďom, môže zbor ozvláštniť pomalou hrou úvodu piesne *Medved'ku, daj labku* na zvonkohre. Samozrejme deti vhodnými otázkami (akú pieseň poznajú o medveďovi, ako by ju mohli zakomponovať do príbehu). Učiteľka môže vybrať šikovnejšie dieťa alebo na zvonkohre nechať iba platničky tónov *c, d, e*. Rovnako aj medveď sa môže predstaviť týmto motívom:

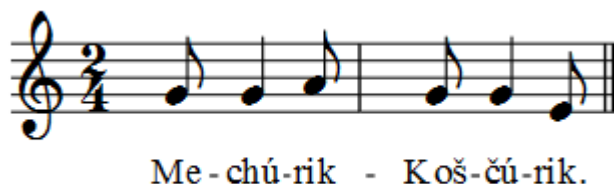
Medveď:

Med - ved' mr - mláč.

Rozprávač: *Ak tak putujú, tak putujú*

Mechúrik-Koščúrik:

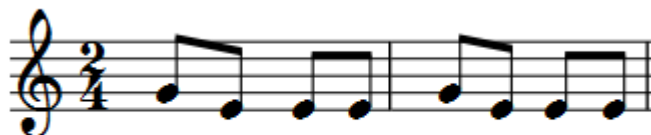
Me - chú-rik - Koš-čú-rik.

Myška-chocholuška:

Myš-ka cho-cho-luš-ka.

Žabka-rapotačka:

Ja som žab-ka ra-po-tač-ka.

Had po tráve šmyk:

Had po trá-ve šmyk.

Zajac po lese skok:

Za-jac po le - se skok.

Líštička-kmotrička:

Líš-tič-ka kmot - rič-ka.

Vlk horský trubač:

Vl-čík hor-ský tru-bač.

Medved' mrmláč:

Rozprávač: *A prídu v pustých horách k jednému domčeku, kde ježibaba svadbu strojila.*

Na tomto mieste je znovu akýsi prirodzený predel, kde možno prerušiť realizáciu hudobno-dramatického celku. Aj scénicky je vhodné na tomto mieste upraviť kulisy, keďže sa dej odohráva v ježibabinom dome. Ak hudobno-dramatický celok rozdelíme, je dobré ešte zopakovať od miesta: ... *a tak putujú* ... až k miestu: *A prídu v pustých horách k jednému domčeku, kde ježibaba svadbu strojila.*

Mechúrik-Koščúrik: *Ukážme že teraz, čo vieme!*

V tejto časti majú dôležitú úlohu deti, ktoré učiteľka poverila hrou na hudobných nástrojoch. Pomocou hry na ľahkoovládateľných hudobných nástrojoch dotvoria nasledovný text, ktorý číta rozprávač (učiteľka si dôkladne pripraví rozhovor, ktorým hudobníkov navedie na to, čo z textu sa dá vyjadriť na hudobnom nástroji). Na dotvorenie textu môžeme využiť nielen Orffov inštrumentár, ale aj slovenské ľudové nástroje (pišťalku, ozembuch, rapkáč) a aj rôzne iné predmety (plastové fľaše, hrebeň), ktoré môžeme dotvoriť v inej edukačnej aktivite alebo v inej časti dňa. Herci počas čítania textu zároveň pantomimicky čítaný text znázorňujú:

<p><i>Tu zastali si na dvore do radu a Mechúrik-Koščúrik, ako všadiaľ, tak i teraz, stal si napredok.</i></p> <p><i>Mechúrik-Koščúrik nafúkal sa a pripravil si huk, že len tak hučalo; myška-chocholuška pišťala;</i></p> <p><i>žabka-rapotačka rapotala;</i></p> <p><i>had po tráve šmyk ťahal ako sláčikom na husliach;</i></p> <p><i>zajac po lese skok vyskakoval pred nimi a pekne prepletal nohami;</i></p> <p><i>lištička-kmotrička, akoby na krštení bola, tak vyťahovala a vyspevovala;</i></p>	<p>TYMPANY (alebo OZEMBUCH)</p> <p>FLAUTA (alebo PÍŠŤALKA)</p> <p>RAPKÁČ</p> <p>HRA NA HREBENI</p> <p>PALIČKY</p> <p>ZVONKOHRA</p>
---	--

<p><i>vlk horský trubač trúbil;</i></p> <p><i>medveď morský mrmláč mrmlal.</i></p> <p><i>Ozývala sa hora naširoko a tí tamdnu triasli sa, čo to za hudci prišli im na svadbu.</i></p> <p><i>Tu Mechúrik-Koščúrik chcel ešte lepšie preukázať sa, i veru nafúkal sa ešte raz. Vtom prask! roztresol sa.</i></p> <p><i>Jeho kamaráti tak náramne rozchichotali sa na tom — a tí tamdnu tak naľakali sa toho tresku a chichotu, že rozutekali sa na všetky strany. A ježibaba, keď videla, ako svadobníci zaberajú, parila ešte popredku.</i></p>	<p>TRÚBENIE NA PLASTOVEJ FLAŠI BÚCHANIE DVOCH PLASTOVÝCH FLIAŠ HRA VŠETKÝCH NÁSTROJOV</p> <p>TYMPANY TICHO</p>
--	--

Rozprávač:

Títo potom vošli do domu, posadili sa za prikryté stoly, jedli a pili z hotového. A aby im svadba nebola len tak pri slamenom snopku, postavili si medveďa za starejšieho, vlk si vzal líšku za ženu a dosvadbili sa pri peknom poriadku. Vlk s líškou žijú aj doteraz – ak nepomreli.

Predchádzajúci text sa môže stvárniť napríklad nasledovne:

Mechúrik-Koščúrik: *zaspieva úryvok piesne Medveďku, daj labku, pôjdeme na svadbu.*

Vlk: *ukloní sa pred líškou, zoberie ju za ruku a tancujú na pieseň Dú, dú, dú, dú. Ostatní sa k tancu pridávajú.*

Slová ľudové

Dú, dú, dú, dú

Hudba: Štefan Kantor

The musical score is written for Voice and Piano in 2/4 time. The voice part consists of a single line with a treble clef, showing a melodic line with a final phrase: "Dú, dú, dú, dú". The piano accompaniment is written for both hands with a grand staff (treble and bass clefs). The right hand features a melodic line with eighth and sixteenth notes, while the left hand provides a rhythmic accompaniment with chords and eighth notes.

7

Vo. na svad-be hu-dú, du, du, du, du, du, du, du, tan-co-vat' bu-dú.

Pno.

Variant aktivity: Alternatívou môže byť hra s piesňou a dotvorenie nového textu piesne Prosil líšku vlčík. Deti môžu vytvoriť známej piesni nový text, ktorý by súvisel s dejom hudobno-dramatického celku. V novom texte môžu naznačiť vlkove pytačky. Text môže vyzerat' nasledovne:

Prosil vlčík líšku

Hudba: Dezider Kardoš

Voice

f

Pro - sil vlčík líš - ku,

Piano

p

f

5

Vo. nech mu po - dá rúč - ku. Na svad - bu sa

Pno.

8

Vo. mo - ja zbe - raj, od lás - ky mi srd - ce zvie - ra.

Pno.

mf

11

Vo. Liš - ka, liš - ka, liš - tič - ka, buď tak dob - rá dob - ruč - ká.

Pno. *mf*

15

Vo.

Pno. *f*

Na záver projektu deti pochválime.

Pomôcky na projekt: lístky s obrázkami postáv z rozprávky, ľahkoovládateľné hudobné nástroje, farebné látky, šatky, čiapky na vstup detí do roly, 2 plastové fľaše, hrebeň, papier

3.4 Hudobno-dramatický projekt O vtáčikoch v zime

Motivácia

S deťmi vedíme rozhovor o zime. V rozhovore sa zameriavame na zmeny v prírode. Následne zaradíme rytmické cvičenie.

Vytvorenie nálady zimy

Deti pomocou ľahkoovládateľných hudobných nástrojov vytvoria hudobný obraz zimy. Učiteľ vhodne podporuje fantáziu a tvorivosť detí otázkami o tom, čo môžeme v zime vidieť a počuť (napr. kvapkanie vody z cencúľov, padanie snehových vločiek, odrážanie ostrých slnečných lúčov od napadnutého snehu, fučanie fujavice atď.) a akým hudobným nástrojom to môžeme znázorniť (napr. kvapkanie vody z cencúľov znázorníme pomocou hry na drevenom bloku, padanie snehu hrou na platničkách rozobratej zvonkohry zavesených na šnúrkach, pichľavé slnko trianglom alebo zvončekom, fučanie fujavice hrou na flaute alebo brnknutím po všetkých strunách gitary).

V hudobno-dramatickom celku O vtáčikoch v zime môžeme využiť elementárnu pohybovú improvizáciu na skladbičku Tanec snehových vločiek od Debussyho. V tomto celku sa dá využiť aj nasledovná pieseň, ktorú uvádza Ondrejka (1992), ak učiteľ nemá k dispozícii spomínanú nahrávku Debussyho. Učiteľ vzorovo zaspieva danú pieseň, potom sa o piesni porozpráva s deťmi. Táto pieseň v hudobno-dramatickom celku nasleduje za hudobným vyjadrením zimy pomocou ľahkoovládateľných hudobných nástrojov. Keďže sa namiesto slova snehová vločka používa slovo „páper“, pieseň zároveň môže slúžiť ako hudobná hádanka, ktorú vyriešia deti v rámci spomínaného krátkeho rozhovoru o piesni. Pravdepodobne učiteľ bude musieť vysvetliť slovné spojenie „z belavých výšin“. Po vysvetlení a vyriešení hádanky v rozhovore kladie otázky, ako poletujú snehové vločky, ako poletujú, keď nefúka vietor, ako lietajú, keď fúka silná meluzína atď. Po rozhovore sa deti

zahrajú na snehové vločky a za spevu učiteľa budú na pieseň vytvárať krátku pohybovú improvizáciu.

Pohybová improvizácia

Učiteľ pustí hudobnú ukážku (prípadne zaspieva pieseň). Úlohou detí je pohybom vyjadriť tanec snehových vločiek. Deti pobejú, plavne sa prehýbajú, mávajú pažami, blížia sa navzájom k sebe a odchádzajú od seba, v chuchvalcoch krúžia, a tak napodobňujú snehové vločky lietajúce pokojným i rozvíreným vzduchom.

Tanec snehových vločiek

Text: Kliment Ondrejka

Hudba: Milan Adamčiak

Z be - la - vých vý - šin pá - per sa ní - ži

a za - sa vzná - ša sa, a za - sa vzná - ša sa,

na zem sa - dá si, na zem pa - dá.

Rytmické cvičenie

Rytmické cvičenie využijeme pri vstupe vtáčikov na scénu. Učiteľka vhodnými otázkami zisťuje, či deti vedia, ktoré vtáčiky neodlietajú na jeseň na juh, ale ostávajú v zime u nás. Potom vokálne rytmizujú zvuky, ktoré dané vtáčiky vydávajú. Na jeden druh vtáčika môžu vymyslieť aj viac vokálne rytmizovaných slabík, napríklad vrabec môže robiť čim-ča-rá, ale aj či-ri-rik, kukučka ku-ku, sýkorka čiv-čiv, d'ateľ ťuk-ťuk tu-ki-ťuk, hrdlička vr-kú. Učiteľka vyberie deti, ktoré budú predstavovať jednotlivé vtáčiky a deti si zvolia tempo, silu hlasu, akými budú vokálne rytmizovať a budú sa snažiť vtáčika pantomimicky zahrať.

Toto rytmické cvičenie môžeme následne spojiť aj s inštrumentálnou hrou na hudobných nástrojoch, teda skupina hudobníkov vytvorí náladu zimy a skupina detí, ktoré predstavujú pantomimicky a vokálnou rytmizáciou vtáčiky, túto atmosféru ešte umocní.

Sluchová hra

Ako sluchovú hru môžeme zaradiť do hudobno-dramatického celku Vtáčky v zime sluchovú hru Ako spieva vtáčik na jar a v zime. Učiteľ v tejto sluchovej hre hrá na hudobnom nástroji alebo spieva rôzne motívy, motívy v molovej tónine (smutné) strieda s motívmi v durovej tónine (veselo pôsobiace motívy) a deti určujú, či takto spieva vtáčik v zime (spieva smutne, lebo je mu zima a je hladný) alebo takto spieva na jar (spieva veselo, lebo sa slniečko zobudilo, má dostatok potravy). Zároveň sluchovú hru môže spojiť s hlasovou rozsvičkou a transponovaním melodických motívov po poltónoch smerom nahor zo strednej polohy a potom smerom nadol deti rozospieva. Deti, predstavujúce jednotlivé vtáčiky, môžu svoje vokálne rytmizované motívy aj melodizovať, poprípade si vybrať nejaký hudobný nástroj, ktorým bude vtáčika charakterizovať. Napríklad kukučku môžu zahrať na zvonkohre striedavou hrou na tónoch *e – c*, d'atľa môžu znázorniť hrou na bloku alebo spevom nasledovného motívu:

Ďateľ:

Ťu-ki, ťu-ki ťuk.

Vrabc:

Čim-ča-ra-ra, čim.

Práca s piesňou Vtáčiky v zime

V rámci predohry, ktorú hrá učiteľka, deti na hudobných nástrojoch charakterizujú jednotlivé vtáčiky. Potom spolu s učiteľkou spievajú pieseň, postupne na scénu prichádzajú vtáčiky a v pomlčkách piesne môžu pieseň dotvoriť vyslovením charakteristickej slabiky vtáčika.

Potom môže nasledovať spev vtáčikov, čím sa vytvorí akási medzihra. Vtáčiky spievajú svoje charakteristické slabiky na melódiu piesne. Učiteľka môže navrhnúť deťom, ktorú časť budú spievať vrabce, ktorú kukučky, d'atle, hrdličky.

Nakoniec odspievajú druhú a tretiu strofu piesne, pričom v tretej strofe učiteľka určí skupinu detí, ktoré budú predstavovať deti, ktoré pomáhajú vtáčikom tým, že im nasypú nejaké semienka. Môže to vyzeráť nasledovne:

Vtáčiky v zime

Slová: Dominik Štubňa-Zámostský

Hudba: Vladimír Jarunek

The musical score is written in 2/4 time with a key signature of one sharp (F#). It consists of three systems of vocal parts.

System 1: The first system has two vocal parts. The upper part is in treble clef with lyrics: "Mäk-ký bie - ly sneh. Kry - je stráň i breh, Čvi - ri, čvi - ri, čvir. Ku - ku - ku - ku - ku." The lower part is in alto clef with sound effects: "Ťuk" and "Čiv".

System 2: The second system has two vocal parts. The upper part is in treble clef with lyrics: "o - ne - me - lo ší - re po - le, všet - ko je už pus - té, ho - lé, Ťu - ki, ťu - ki, vr - kú, vr - kú, ťu - ki, ťu - ki, vr - kú, vr - kú". The lower part is in alto clef and contains no lyrics.

System 3: The third system has two vocal parts. The upper part is in treble clef with lyrics: "pre vtá - či - ky zas nas - tal smut - ný čas. čvi - ri, čvi - ri, čvir, ku - ku, ku - ku ku." The lower part is in alto clef with sound effects: "Čvir" and "Krá.".

2. Pre vtáčiky zas nastal smutný čas;
zima, vietor, hlad i bieda
len ich trápi, spať im nedá,
deťom ľúto ich v týchto časoch zlých.

3. Deťom ľúto ich v týchto časoch zlých;
omrvinky a semienka
nasypte im do okienka,
bo dnes stráň i breh kryje biely sneh.

Výtvarné stvárnenie

Na záver aktivity deti rozdelíme do skupín. Každé skupine dáme baliaci papier a vodové farby. Touto aktivitou nadviažeme na text piesne, kde sa znovu hovorí o snehu. Úlohou detí bude namaľovať tanec snehových vločiek. Je vhodné im počas maľovania opätovne pustiť hudobnú ukážku.

Iným variantom môže byť vytváranie vtáčích stôp v snehu (odtláčaním alebo kreslením), pričom deti využijú poznatky z prírodovednej oblasti, pretože musia vedieť, aký tvar má vtáčia noha a ktorý vtáčik vie kráčať z nohy na nohu (teda stopy zakreslia po jednej za sebou) alebo skacká (nakreslia dve stopy vedľa seba).

Na záver učiteľ vytvorí priestor pre sebareflexiu detí, zhodnotí aktivitu detí a výchovne prepojí činnosť s bežným životom tým, že upozorní deti na potrebu pomoci vtáčikom v zime. V inej časti dňa môžu vytvoriť jednoduché krmidlá z plastových fľaš.

Ak sa rozhodne učiteľ predviesť tento hudobno-dramatický celok verejne, výtvarné stvárnenie môže vynechať a ukončiť hudobno-dramatický celok úvodnou aktivitou, v ktorej vytvárali deti náladu piesne pomocou hudobných nástrojov a pohybovou improvizáciou.

Pomôcky na projekt: ľahkoovládateľné hudobné nástroje, baliaci papier, vodové farby, nádoby na vodu, štetce, plastové fľaše, nožnice, krmivo pre vtáčiky.

3.5 Hudobno-dramatický projekt Indiáni

Motivačný rozhovor I.

Deti si posadajú na koberec do kruhu. Učiteľka ich motivuje rozhovorom o cestovaní. Pýta sa ich na krajiny, ktoré navštívili, na dopravné prostriedky, ktorými cestovali. Následne im oznámi, že ich pozýva na ďalekú cestu, na miesta, kde ešte určite nikto z nich nebol.

Percepčné činnosti

Deti si zatvoria oči a učiteľka ich vyzve, aby dobre počúvali hudobnú ukážku a pokúsili sa uhádnuť cieľ ich cesty. Následne im pustí nahrávku s indiánskymi motívom (môžeme použiť pieseň, ale dobre poslúži aj ukážka bez textu). Predpokladáme, že deti rýchlo uhádnu, že dnes sa bude cestovať za indiánmi. Po uhádnutí motívu cesty učiteľka deti vyzve, aby si pozorne vypočuli celú ukážku a aby si predstavovali, o čom je ukážka asi je. Uvedená aktivita slúži na prehĺbenie motivácie a zároveň rozvíja u detí schopnosť percepcie a stimuluje rozvoj obrazotvornosti.

Motivačný rozhovor II.

Po ukončení percepčných činností učiteľka s deťmi vedie rozhovor o predstavách, ktoré si vytvorili pri počúvaní hudobnej ukážky. Táto aktivita slúži na prehĺbenie motivácie.

Artikulačné cvičenie

Po ukončení motivačného rozhovoru sa vyzve, aby zvukom napodobnili dopravné prostriedky, ktorými by sa vedeli dostať do krajiny, kde žijú indiáni. Deti postupne po jednom napodobňujú rôzne dopravné prostriedky. Ostatní hádajú, po uhádnutí spoločne vytvoria, napodobnia zvukom a pohybom konkrétny dopravný prostriedok. Takto sa môže vystriedať viacero detí, kým dokážu vymyslieť zvuk dopravného prostriedku, ktorý ešte nebol spomenutý.

Rytmické cvičenie

Učiteľka deti pochváli za bezpečnú cestu a vyzve ich, aby sa usadili do kruhu, tak ako sedávajú indiáni (sed skrčmo skrížny), aby sa utíšili a sústredene zo zavretými očami počúvali, či nezačujú indiánov. Následne zoberie bubienok a potichu (dotykom) určí jedno

z detí, ktoré začne rytmicky bubnovať (rytmus môže zadať učiteľka, ale môže to nechať aj na dieťa). Postupne osloví viac detí opäť, iba dotykom (je dobré zachovať ticho kvôli vytvoreniu atmosféry) a postupne do rytmického cvičenia zapája čo najväčší počet detí (v závislosti od množstva vhodných rytmických nástrojov, ktoré má k dispozícii). Vyzýva ich k tomu, aby sa navzájom počúvali a pokúsili sa dodržiavať spoločný rytmus ako skupina indiánov. Deti si postupne môžu vymeniť rytmické nástroje a vyjadrované rytmické predstavy môžeme motivovať rôznymi činnosťami indiánov. Napr. ako asi bubnujú indiáni, keď: idú na lov, sú na love a striehnu na korisť, oslavujú úspešný lov, lov nebol úspešný a indiáni sú hladní, ide prehovoriť ich náčelník, idú do boja s iným kmeňom a pod.

Toto cvičenie je zamerané na rozvoj rytmického cítenia, dynamiky, ako aj na podporu skupinovej citlivosti. Deti je potrebné viesť k tomu, aby sa navzájom rešpektovali a aby sa pokúsili o zosúladenie vydávania zvukov.

Dychové cvičenie – strom

Po úspešnom love celý kmeň zaspal. Deti si ľahnú na zem tak, že na brucho prvého dieťa, ktoré si ľahne, si položí hlavu druhé dieťa. Na brucho druhého dieťaťa si položí hlavu tretie dieťa atď. Vizuálne budú deti usporiadané v tvare ihličnatého stromu. Následne učiteľka vyzve prvého indiána, aby sa poriadne nadýchol tak, aby sa mu naplnili vzduchom nielen pľúca, ale aj bruško. Týmto pohybom zodvihne hlavu ďalšiemu indiánovi, ktorý takisto vykoná hlboký nádych. Týmto spôsobom postupujeme až do konca. Na konci by sme mali mať skupinu indiánov s rytmicky zosúladeným dýchaním. Deti vyzývame k tomu, aby sa sústredili na dĺžku a silu nádychu ich predchodcu a aby sa ju pokúsili napodobniť. Po zvládnutí tejto časti aktivity, môžeme dýchanie obmieňať zadávaním rôznych jednoduchých rytmických motívov (napr. stacato a i.).

Indiánske meno

Deti si sadnú na koberec do kruhu a učiteľka sa ich opýta, či poznajú nejaké indiánske mená. Predpokladáme, že deti budú poznať indiánske mená zo známych televíznych rozprávok, ak nie, tak im vysvetlíme, že indiáni majú mená, ktoré vyjadrujú ich silné vlastnosti. Následne ich vyzveme, aby sme pre každé dieťa vymysleli meno, ktoré najviac vystihuje vlastnosti konkrétneho dieťaťa. Indiánske mená deťom môžeme napísať na lepiaci lístok a prilepiť im ho na viditeľné miesto. Je vhodné, aby si aj pani učiteľka zvolila náležité indiánske meno a dekorovala sa indiánskou čelenkou.

Variant aktivity: Meno deťom môžeme napísať aj na papier formátu A6. Deti si k nemu môžu dokresliť nejaký symbol alebo si ho môžu dozdobiť dolepovaním pierok, farebných papierov, špagátikov a pod. Nakoniec menovku na vrchu predierkujeme a prevlečieme cez ňu farebnú stužku (príp. špagátik). Deti si tak menovku môžu zavesiť na krk. Túto aktivitu môžeme zaradiť aj počas ranných činností a deťom v tejto časti hry iba rozdáme hotové menovky a zopakujeme si naše indiánske mená. Podobne deti si rámci pracovnej výchovy môžu vyrobiť aj indiánske čelenky, ktoré môžeme použiť v rámci hudobno-dramatických činností na dekoráciu detí.

Prijímanie detí za členov kmeňa

Po ukončení aktivity deti vyzveme, aby sa usadili do kruhu a vedíme s nimi rozhovor o spôsobe života indiánov. Vzápätí sa detí opýtame, či by sa chceli stať členmi indiánskeho kmeňa. Následne ich vyzveme, aby sa každé predstavilo svojim indiánskym menom, ktoré správne a zreteľne vysloví. Učiteľka (dekorovaná čelenkou, prípadne iným vhodným indiánskym oblečením) detí postupne prijíma za členov kmeňa indiánov. Pri tejto činnosti je vhodné použiť opäť nahrávku indiánskej hudby ako sprievodnú hudbu k činnosti.

Indiánska vlajka

Za odmenu deťom rozdáme obrázky vyznačenou predlohou (bodkami) indiánskych symbolov. Deti budú mať za úlohu pospájaním bodiek rozlúštiť indiánske symboly – slnko, oheň, voda, zem, vzduch. Po úspešnom pospájaní deti vyzveme, aby sa pokúsili vysvetliť, prečo sú práve slnko, oheň, voda, zem a vzduch symbolom indiánov. Následne látku namočíme vo vode, vyžmýkame tak, aby voda nekvapkala, a deti vyzveme k tomu, aby sme si vytvorili indiánsku vlajku. Na látku poukladáme prúžky krepového papiera. Pri ukladaní papierov sa učiteľka detí pýta na jednotlivé farby. Symbolom čoho môže byť žltý (červený, modrý, zelený, bledomodrý) papier? Prúžky krepového papiera postupne ukladá na látku a následne ju zroluje. Postupne prechádza k všetkým deťom a tie stlačením zrolovanej látky prispievajú k tvorbe indiánskej vlajky. Následne vlajku rozbalí, ukáže ju deťom a spolu s deťmi na ňu pripevnia kúsky krepového papiera a s pokrikom indiánov si ju vystavia na dobre viditeľné miesto.

Indiánsky tanec

Po prijatí za členov kmeňa sa deti na oslavu naučia tancovať indiánsky tanec lásky.

Indiánsky tanec

Opis tanca:

1. Stoj spojný, na prvé 2 takty urobia deti 4x mierny podrep, ruky sú voľne pripažené pri tele.
2. Zo stoja spojného krok vpravo, prinožiť, krok vľavo, prinožiť. Paže sú voľne pri tele. Zopakovať 2x.
3. Stoj spojný, 4x mierny podrep a späť do stoja spojného.
4. Zo stoja spojného krok vpravo, prinožiť, krok vľavo, prinožiť. Paže sú voľne pri tele. Zopakovať 2x.
5. Stoj spojný, obrat na mieste o 360° vpravo, podrep s tlesknutím, obrat na mieste o 360° vľavo, podrep stlesknutím.
6. Deti sa chytia za ruky, chôdza po kruhu vpravo, kým sa každé z nich nevráti na svoje miesto.

7. Chôdza do kruhu vľavo, opäť kým sa deti nevrátia na svoje pôvodné miesto.

Jednotlivé kroky môžeme opakovať.

Záver

Na záver deti pochválime a ešte raz si zatancujeme indiánsky tanec lásky.

Pomôcky na projekt: trieda s kobercom a väčším voľným priestorom, hudobná ukážka (indiánsky motív), prehrávač, bubienky, paličky, rumba gule, ozvučné drievka (viac kusov), ceruzky, vytlačené predlohy indiánskych symbolov (slnko, oheň, voda, zem, vzduch), prúžky krepových papierov (žltý, červený, tmavomodrý, zelený, bledomodrý), kúsok bielej látky (asi 60 x 80cm), voda.

3.6 Hudobno-dramatický projekt Šípková Ruženka

Motivačný príbeh I.

Deti sa posadia do kruhu na koberec. Učiteľka začne rozprávať príbeh:

Kde bolo tam bolo, bolo raz jedno kráľovstvo. Žil v ňom jeden švárny kráľovič. Jedného dňa si uvedomil, že je sám a že mu je smutno. Preto sa rozhodol, že si nájde nevestu. Po všetkých kútoch sveta sa rozbehli poslovia a oznamovali všetkým urodzeným a slobodným princeznám túto novinu.

Artikulačné cvičenie

Vyzveme deti, aby si predstavili, že sú poslovia a aby oznámili do „všetkých kútov sveta“, že sa hľadá nevesta pre kráľa. Deti opakujú vetu: *Hľadá sa nevesta pre kráľa!* s využitím rôznej intenzity hlasu. Môžeme ich viesť k vytvoreniu predstavy, že to zvolávajú:

- poslovia z vysokej veže zámku,
- poslovia, ktorí sa predierajú hustým lesom,
- poslovia z vysokej skaly,

- poslovia, ktorí už nevládu,
- poslovia, ktorí sa ponáhľajú,
- poslovia, ktorí to šušajú spiacej bábätku a i.

Táto aktivita môže byť spojená aj s pohybom.

Motivačný príbeh II.

Deti si sústreďme do kruhu a pokračujeme v príbehu:

A tak sa aj stalo. Kráľovič si našiel krásnu nevestu, princeznú zo susedného kráľovstva. A keďže boli obaja z urodzených rodín, ich svadbe nič nestálo v ceste.

Svadba

Deti vyzveme, aby si pripravili etudu (krátky príbeh) na tému svadba podľa zadania. Pre zjednodušenie postupu môžeme deťom ponúknuť osnovu príbehu: sobáš (príchod hostí, príchod mladomanželov, príchod kňaza), hostina, tanec, koniec svadby, únava hostí).

Deti môžu vyjadriť svadbu podľa zadania:

1. skupina iba pomocou rúk (pri tomto zadaní môžu deti pracovať so zvukmi, ktoré dokážu vytvoriť pomocou rúk, na vytvorenie postáv je možné využiť farebné ponožky – ako svadobní hostia),
2. skupina iba pomocou nôh (v tomto zadaní je možnosť využitia plachty na prekrytie ostatných častí tela tak, aby bolo vidno iba nohy, deti môžeme motivovať k tomu, aby využili charakter postáv – ináč prichádza kráľ, ináč princezná, ináč kuchár...),
3. skupina iba pomocou výrazov tváre (možnosť využitia plachty na prekrytie tela tak, aby bolo vidieť iba tvár – pri zadaní výrazom tváre môžu vyjadrovať rôzne emócie, s ktorými sa na svadbe môžu stretnúť: šťastie, dojatie, radosť, závisť, hnev...),
4. skupina iba pomocou zvukov. Pri tomto zadaní deti môžu využiť detské hudobné nástroje.

Po krátkej príprave príbehu si deti jednotlivé príbehy prehrávajú.

Motivačný príbeh III.

Deti sa posadia do kruhu a vyzveme ich k pozornému počúvaniu. Po svadbe mladý pár žil šťastne. Roky však plynuli a v zámku darmo čakali potomka. Mladý kráľ bol z toho mrzutý, kráľovná smutná. Raz podvečer sa kráľovná vybrala do záhrady na prechádzku. Keďže bola unavená, sadla si na lavičku a usnula. V sne sa jej zjavila sudička a oznámila jej, že do roka a do dňa porodí krásnu dcérku.

Novina

Deti postupne po jednom hovoria svoju predstavu, ako to mohla sudička kráľovnej povedať: *Do roka a do dňa porodíš dcéru.* Vedíme ich k vytvoreniu predstavy, že sú sudičky a ich suseda po pravej ruke je kráľovná. Sudička môže byť pyšná, milá, tajomná, šťastná...

Motivačný príbeh IV.

Prešlo 12 mesiacov (môžeme využiť 12 odbití na triangli). Presne do roka a do dňa na zámku nastala veľká radosť. Kráľovná porodila princeznú krásnu ako ružičku. Preto ju nazvali Ruženka.

Dychové cvičenie

Deti vyzveme, aby si predstavili, že majú na dlani lupienok z ruže, a aby poslali malej princeznej pozdrav tak, že ten lupienok pomaličky sfúknu a ten zaletí až k princeznej. Aktivitu môžeme viackrát zopakovať.

Rytmické cvičenie

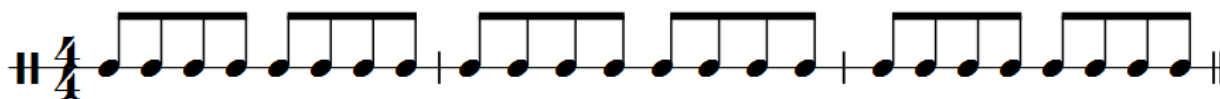
Ako tak deti posielali princeznej lupienky, začalo pršať. Najprv pršalo veľmi slabo (deťom zadáme rytmus tleskaním,

neskôr sa rozpršalo silnejšie (tleskanie zmeníme na plieskanie).

Ale dážď neustával. Pršalo stále silnejšie a silnejšie (dupanie).

Ale nakoniec prestalo pršať (šuchanie dlane o dlaň). Dážď sa utíšil (prejdeme do úplného ticha). Počujete?

Motivačný príbeh V.

V kráľovstve práve začínali krstiny. Kráľ na ne pozval všetky sudičky, na ktoré si len spomenul. Slávnosť bola veľkolepá. Podávali sa jedlá od výmyslu sveta.

Hostina

Deti rozdelíme do štyroch skupín a vyzveme ich k tomu, aby pomocou tiel vytvorili jedlá:

1. skupina predjedlo,
2. skupina polievku,
3. skupina hlavné jedlo,
4. zákusok.

Fotografie z tanca

Po dobrom jedle si všetci hostia dobre zatancovali. Na uvedenú aktivitu je potrebné pripraviť si 4 – 5 krátkych hudobných ukážok z rôznych hudobných žánrov (rock-n-roll, ľudovky, metal, džez, tango, príp. iné). Jednotlivé hudobné ukážky deťom postupne púšťame. Deti tancom vyjadrujú zábavu hostí v rôznych kolách. Po zastavení ukážky deti ostanú v štronze. „Akože“ vznikne fotografia zo zábavy.

Polnoc

Počas posledného tanca detí prestrieme na zem vedľa seba 2 plachty. Na dotvorenie atmosféry môžeme miestnosť zatemniť a osvetliť iba sviečkami rozloženými na zemi, príp. na stolíkoch. Úderom na triangel (12x) „odbijeme“ polnoc. O polnoci prichádzajú sudičky a želajú princeznej dobré vlastnosti. Na dotvorenie atmosféry je možné použiť hudobnú ukážku Zbor

Židov. Deti sa postupne postavlia na okraj plachty a v role sudičky želajú princeznej to, čo považujú za dobré. Ako posledná vstúpi do role zlej sudičky pani učiteľka (je dobré použiť jednoduchú rekvizitu – čierny šál, klobúk, príp. iné) a vyriekne kliatbu. Následne (zložením „masky“ sudičky – t. j. zložením šálu, šatky, teda opäť ako pani učiteľka) sa sudičiek opýta, čo by sa s tým dalo robiť, ako by sa dala kliatba zrušiť. Deti môžu navrhovať rôzne riešenia príbehu. Nakoniec im pani učiteľka navrhne, aby sa spolu naučili pesničku o Šípkovej Ruženke, ktorou zrušia kliatbu.

Nácvik piesne

Ruženka bola ľúbezná princezná

Voice

Ru - žen - ka bo - la ľú - bez-ná, ľú - bez-ná, ľú - bez-ná,

Vo. 9

Ru - žen - ka bo - la ľú - bez - ná prin - cez - ná.

2. A prišiel ku nej gašparko, gašparko, gašparko, a prišiel ku nej gašparko a riekol jej.	3. Ruženka moja, daj pozor, daj pozor, daj pozor, Ruženka moja, daj pozor pred zlou vílou.
4. A prišla ku nej zlá víla, zlá víla, zlá víla, a prišla ku nej zlá víla a riekla jej.	5. Ruženka moja, zaspí len, zaspí len, zaspí len, Ruženka moja, zaspí len tuhý sen.
6. Ruženka spala sto rokov, sto rokov, sto rokov, Ruženka spala sto rokov na hrade.	7. A išiel tadiaľ kráľovič, kráľovič, kráľovič a išiel tadiaľ kráľovič a preťal plot.

8. A išiel tadial' kráľovič, kráľovič, kráľovič
a išiel tadial' kráľovič a preťal plot.

9. Ruženka spala sto rokov, sto rokov,
sto rokov,

Ruženka spala sto rokov na hrade.

10. Ruženka moja, zobud' sa,
zobud' sa, zobud' sa,

11. A bola svadba veselá, veselá, veselá.

A bola svadba veselá na hrade.

Ruženka moja zobud' sa zo zlého sna.

Záver

Po nácviiku piesne si deti môžu zdramatizovať jej obsah a zahrať si ju. Na záver deti pochválime.

Pomôcky na projekt: farebné ponožky, 2 plachty, ľahkoovládateľné hudobné nástroje, 4 – 5 hudobných ukážok z rôznych hudobných žánrov, prehrávač, sviečky, nahrávka Zbor Židov, čierny klobúk (alebo šatka, šál).

Záver

Hudobno-dramatické činnosti predstavujú jeden zo základných pilierov budovania hudobnej gramotnosti. Sú v súlade s aktuálnou filozofiou výchovy a vzdelávania detí predškolského veku a zároveň predstavujú prirodzenú integráciu činnosti, ktorá deti sprevádza ich v ontogenetickom vývine, ale aj v ich prirodzených hrách.

Touto publikáciou sme chceli prispieť k zaplneniu medzery v oblasti hudobno-dramatických činností tak v teoretickej, ale najmä v metodologickej oblasti. Práve z toho dôvodu sú teoretické východiská obohatené o konkrétne ukážky. Za ťažisko a hlavný prínos práce považujeme praktické návrhy piatich hudobno-dramatických projektov rôznej ťažnosti, ktoré môžu slúžiť ako východisko k tvorbe vlastných hudobno-dramatických činností a projektov realizovaných v materských školách.

Použitá a odporúčaná literatúra

BALCÁROVÁ, B. 2004. *Alfa didaktiky hudobnej výchovy*. Prešov : Súzvuč, 2004. 336 s. ISBN 80-89188-00-1.

BENEŠOVÁ, M., KOLLÁROVÁ, D. 1998. *Metóda tvorivej dramatiky na I. stupni základnej školy*, Trnava : Trnavská univerzita, 1998. ISBN 80-88774-34-9.

BENEŠOVÁ, M., KOLLÁROVÁ, D. 2002. *Tvorivá dramatika pre stredné pedagogické školy*. Bratislava : SPN, 2002. ISBN 80-08-03307-X.

BLÁHOVÁ, K. 1996. *Uvedení do systému školské dramatiky*. Praha : IPOS, 1996. ISBN 80-7068-070-9.

ČUNDERLÍKOVÁ, E., HATRÍK, J. 2012. *Kapitoly z integratívnej umeleckej pedagogiky a didaktiky*. Bratislava : MPC, 2012. 64 s. ISBN 978-80-8052-412-8.

DEREVJANIKOVÁ, A. 2011. *Metodika hudobnej výchovy v predprimárnej edukácii*. Prešov : Súzvuč, 2011. 158 s. ISBN 978-80-89188-32-1.

DISMAN, M. 1976. *Receptár dramatické výchovy*. Praha : SPN, 1976. 148 s.

FELIX, B. 1996. *Druhá múza detského divadla*. Bratislava : NOC, 1996. 168 s. ISBN 80-7121-101-X.

GERŠICOVÁ, Z. 2003. *V zázračnej krajine písmen a čísel*. Bratislava : MPC, 2003. ISBN 80-8052-189-1.

KODEJŠKA, M. 2002. *Integratívni hudební výchova dítěte předškolního věku*. Praha : pedagogická fakulta UK, 2002. 76 s. ISBN 80-7290-080-3.

KOLEKTÍV AUTOROV. 1989. *Encyklopédia dramatických umení Slovenska I*. Bratislava : SAV, 1989.

KOPINOVÁ, Ľ. et al. 2003. *Metodika hudobnej výchovy pre pedagogické akadémie a stredné pedagogické školy*. Bratislava : SPN, 2003. 248 s. ISBN 80-10-00226-7.

KOPINOVÁ, Ľ., FELIX, B. 2002. *Metodická príručka k učebnici hudobná výchova pre I. ročník základných škôl*. Bratislava : SPN, 2002. 106 s. ISBN 80-08-03212-X.

- KOVÁČOVÁ, B. 2011. *Práca s bábkou*. Bratislava : UK, 2011. ISBN978-80-223-3005-3.
- LANGSTEINOVÁ, E., FELIX, B. 2000. *Metodická príručka k učebnici hudobná výchova pre 2. ročník základných škôl*. Bratislava : SPN, 2000. 101 s. ISBN 80-08-02979-X.
- LANGSTEINOVÁ, E., FELIX, B. 2002. *Metodická príručka k učebnici hudobná výchova pre 3. ročník základných škôl*. Bratislava : SPN, 2002. 95 s. ISBN 80-08-03213-8.
- LANGSTEINOVÁ, E., FELIX, B. 2003. *Metodická príručka k učebnici hudobná výchova pre 4. ročník základných škôl*. Bratislava : SPN, 2003. 87 s. ISBN 80-10-00026-4.
- LYSÁKOVÁ, M., KOPINOVÁ, L., PODHORNÁ, A. 1989. *Piesne, hry a riekanky pre deti predškolského veku*. Bratislava : SPN, 1989.
- MACHKOVÁ, E. 1993. *Metodika dramatické výchovy*. Praha : ARTAMA, 1993. ISBN 80-7068-105-5.
- MACHKOVÁ, E. 1998. *Úvod do studia dramatické výchovy*. Praha : ARTAMA, 1998. ISBN 80-7068-103-9.
- MÉGRIELOVÁ, D. 1999. *100 Námětů pro dramatickou výchovu*. Praha : ARTAMA, 1999. ISBN 80-7178-288-2.
- MLEJNEK, J. 1997. *Dětská tvořivá hra*. Praha : IPOS, 1997. 151 s. ISBN 80-7068-104-7.
- ONDREJKA, K. 1992. *Pod' sa s nami hrať*. Bratislava : SPN, 1992. 192 s. ISBN 80-08-00414-2.
- POCHANIČ, J., GUBRICOVÁ, J. 2012. *Tvorivá dramatika v projektoch ISCED 0*. Bratislava : Pro Solutions, 2012. 72 s. ISBN: 978-80-8139-003-6.
- ŠIMČÍK, D. 2004. *Hudba hrou*. 2. vydanie. Prešov : Rokus, 2004. 154 s. ISBN 80-89055-42-7.
- Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie*. 2008. Bratislava: ŠPÚ, 2008. 40 s.
- ULRYCHOVÁ, I., GREGOROVÁ, V., ŠVEJDOVÁ, H. *Hrajeme si s pohádkami: dramatická výchova v materské škole a na 1. stupni základní školy* Praha : Portál, 2000. 120 s. ISBN 80-7178-355-2.
- VALENTA, J. 1997. *Metódy a techniky dramatické výchovy*. Praha : STROM, 1997. 352 s. ISBN 80-901954-1-5.